

**T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI**

PAZARLAMA VE PERAKENDE

BORÇLAR HUKUKU
380H00011

Ankara, 2011

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	iii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	2
1.BORÇLAR HUKUKUNA YÖN VEREN TEMEL İLKELER	2
1.1. Borç Kavramı ve Sorumluluk	2
1.2. Hukuki İşlemlerden Doğan Borçlar	3
1.2.1.Hukuki İşlem Ehliyeti.....	3
1.3.Sözleşmenin Meydana Gelmesi	5
1.4.Sözleşmenin Şekli	6
1.5. Sözleşmenin Konusu.....	7
1.6. Sözleşme Çeşitleri.....	7
1.6.1. Mülkiyeti Devir Amacını Güden Sözleşmeler.....	8
1.6.2. Kullandırmaya Yönelik Sözleşmeler	11
1.6.3. İş Görme Sözleşmeleri.....	13
UYGULAMA FAALİYETİ	14
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	15
2. HAKSIZ FİİLLERDEN DOĞAN BORÇLAR	17
2.1.Haksız Fiilin Unsurları.....	18
2.1.1.Hukuka Aykırı Fiil.....	18
2.1.2. Zarar.....	19
2.1.3. Kusur	19
2.1.4.İllyet Bağı	20
2.2.Kusursuz Sorumluluk.....	20
2.3. Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borçlar	21
UYGULAMA FAALİYETİ	23
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	24
ÖĞRENME FAALİYETİ-3	26
3.BORÇLARIN SONUÇLARI	26
3.1. İfa Yeri	26
3.2.İfa Zamanı	27
3.3.Alacaklının Temerrüdü	27
3.4. Borçların İfa Edilmemesinin Sonuçları.....	28
3.4.1.Kusurlu İmkânsızlık.....	28
3.4.2.Borcun Gereği Gibi İfa Edilmemesi	28
3.4.3. Borçlunun Temerrüdü.....	28
3.5. Borçların Sona Ermesi	29
3.5.1.İfa.....	30
3.5.2.İbra.....	30
3.5.3.Yenileme (Tecdit).....	30
3.5.4.Alacaklı ve Borçlu Sıfatlarının Birleşmesi	30
3.5.5.Kusursuz İmkânsızlık	30
3.5.6.Takas.....	31
3.5.7. Zaman Aşımı	31

UYGULAMA FAALİYETİ	34
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	35
ÖĞRENME FAALİYETİ-4	38
4.BORÇ İLİŞKİLERİNDE ÖZEL	38
4.1.Müteselsil Borçlar	39
4.2. Şarta Bağlı Borçlar.....	40
4.3. Pey Akçesi	41
4.4. Pişmanlık (Cayma) Akçesi.....	41
4.5. Ücret Alıkoyma.....	41
4.6. Cezai Şart	41
4.7. Alacağın Temliki.....	42
4.8. Borcun Nakli	42
UYGULAMA FAALİYETİ	44
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	45
MODÜL DEĞERLENDİRME	47
CEVAP ANAHTARLARI	51
KAYNAKÇA	54

AÇIKLAMALAR

KOD	380H00011
ALAN	Pazarlama ve Perakende
DAL/MESLEK	Satış Elemanı
MODÜLÜN ADI	Borçlar Hukuku
MODÜLÜN TANIMI	İş yerinde Borçlar Hukuku'nun temel ilkelerine göre sözleşme yapabilecek ve kendi haklarınızı en iyi şekilde koruyabilmeye yönelik temel bilgi ve becerilerin kazandırıldığı öğretim materyalidir.
SÜRE	40/32
ÖN KOŞUL	
YETERLİK	Borçlar Hukuku Mevzuatını uygulamak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç: Hayatınız boyunca İş yerinde Borçlar Hukukunun temel ilkelerine göre sözleşme yapabilecek ve kendi haklarınızı en iyi şekilde koruyabileceksiniz. Amaçlar: 1. Borçlar hukukuna yön veren temel ilkeleri uygulayabileceksiniz. 2. Borcu doğuran nedenleri, kaynaklarını ve sınırlarını sayabileceksiniz. 3. Borçların sonuçlarını kavrayabileceksiniz. 4. Borç ilişkilerinde özel durumları kavrayabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Tam donanımlı sınıf ortamı Borçlar Kanunu, hukuk dergileri, dokümanlar, internet
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Her öğrenme faaliyeti sonunda modülde verilen ölçme araçları ile ulaştığınız bilgi düzeyinizi kendi kendinize değerlendirebileceksiniz. Modül sonunda kazandığınız bilgi ve becerileri belirlemek amacıyla öğretmeniniz tarafından hazırlanacak bir ölçme aracıyla değerlendirileceksiniz.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Hukuk düzeni, bir borç ilişkisinde borçlu tarafın yükümlülüğünü yerine getirmesinden kaçınması durumunda, alacaklı tarafın haklarını korumak noktasında devreye girmektedir. Bu bağlamda Borçlar Hukuku, alacaklının borç ilişkisinden doğan haklarını koruma altına almaktadır.

Borçlar Kanunu, Medeni Kanun ile birlikte, İsviçre'den alınmıştır. İsviçre Borçlar Kanunu, kendine has olmakla birlikte, Roma Hukukundan etkilenmiştir.

Borçlar Hukukunda, borç ilişkileri eşitlik temeline dayanır. Borç ilişkisi, iki taraf arasında öyle bir hukuki bağdır ki bu ilişkiye dayanarak alacaklı borçludan belli bir davranışta bulunmasını isteyebilmekte, borçlu da alacaklının isteğine uygun bir davranışta bulunmak yükümlülüğü altına girmektedir.

Bu modülde borç ve borç ilişkisi kavramlarının niteliği, doğumu, türleri, en önemli borç kaynağı sayılabilecek hukuki işlemlerin, özellikle sözleşmelerin niteliği, türleri, kurulması ile buna bağlanan hüküm ve sonuçlar, borç ilişkisinin sona ermesi, sözleşmelerin ifası ve ifa edilmemesi ve bu konuda getirilen düzenlemeleri inceleyebileceksiniz.

Ülkemizin ve çocuklarımızın geleceği, bilinçli olmamıza ve hakkımızı aramamıza bağlıdır. Bu modül ile kazanacağımız bilgilerle tüm hayatınızın adil geçmesi dileğiyle...

Adaletin gecikmesi, adaletsizliktir.

LANDOR

Adalet olmadan düzen olmaz.

ALBERT CAMUS

Bir yanı dinlemeden karar veren, doğru karar verse bile adaletsizlik etmiş sayılır.

SENECA

Allah, hak ve adaletle idare edenleri sever.

KUR'AN

Bir tek kişiye yapılan haksızlık, bütün topluluğa yönelmiş bir tehdittir.

MONTESQUIEU

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Borçlar Hukukuna yön veren temel ilkeleri uygulayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Bu faaliyet öncesinde yapmanız gereken öncelikli araştırmalar şunlardır:

- Türk Borçlar Kanununun ne zaman çıkarıldığını araştırınız, yazılı olarak sınıfa getiriniz ve örneklerle sununuz.
- Borç ilişkisinin unsurları hakkında bilgi edininiz ve rapor halinde sınıfa sununuz.
- Vasi ve veli hakkında bilgi toplayarak yetkilerini karşılaştırınız, öğrendiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
- “İcap” ve “kabul” terimleri neyi anlatır, araştırınız. Sınıfta örnekler bularak tartışınız.
- Zilyetlik hakkında bilgi toplayınız. Menkul ve gayrimenkullerde zilyetlik ne demektir? Bulduklarınızı sınıfla paylaşınız.

Araştırma işlemleri için internet ortamı ve hukuk kitap ve dokümanlarından yararlanabilirsiniz, sektörü gezmeniz gerekmektedir.

1.BORÇLAR HUKUKUNA YÖN VEREN TEMEL İLKELER

Borç denilince, geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi gerekli para veya başka bir şey akla gelir. Borç; bir davranışta bulunmak, bir şey vermek, bir davranıştan kaçınmak konusunda bir hükümlülüğü anlatır. Bu hükümlülüğü taşıyan kişiye borçlu denir.

1.1. Borç Kavramı ve Sorumluluk

Borçlar Hukuku, borç ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünüdür. Borcun içeriğini oluşturan eylem, bir davranışta bulunmak, bir davranıştan kaçınmak veya bir şey vermek biçiminde görülür. Örneğin kiracı aybaşında kira parasını ödeyecektir; onun borcu, kiralayana bir miktar para ödemektir. Bir fabrikada çalışan bir işçi kendine verilen işi yapacak, tornada çalışacaktır; işçinin borcu bir iş yapma borcudur. Bir sokakta lokanta

açmamak, ürettiği malı belli bölgede satışa çıkarmamak yükümlüğünde yapmama borcu vardır.

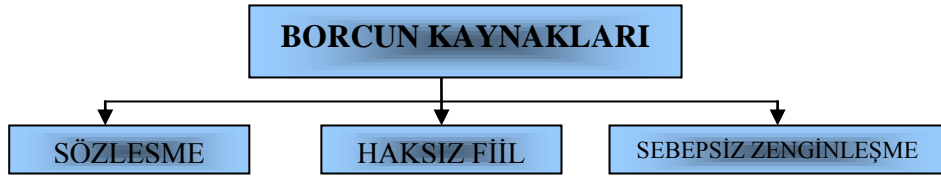
Borçlunun yerine getirmekle yükümlü olduğu şeye edim denir. Borç, bir edimi yerine getirme yükümlülüğüdür. Bir edimi yerine getirmekle yükümlü olan borçlu, borcunu ifa etmezse alacaklı, devlet zoruyla alacağını veya alacağın yerine geçecek olan parayı elde etme hakkına sahiptir. Buna borçlunun sorumluluğu denir. Borçlu, borcunun yerine getirilmesinden mal varlığı ile sorumludur.

İki veya daha çok kişi arasında var olan ve bir taraf öbür tarafa karşı bir şey yapmak veya yapmamak veya bir şey vermekle yükümlü kılan hukuk ilişkisine “borç ilişkisi “ denir.

Üç unsurdan oluşur; borçlu, alacaklı, edim.

Borç ilişkisi kendiliğinden ortaya çıkmaz. İlişkiyi doğuran hukuki bir sebep bulunmalıdır. Borç ilişkisini doğuran sebebe borcun kaynakları denir. Bunlar;

- Sözleşme,
- Haksız eylem,
- Sebepsiz mal edinmedir.

1.2. Hukuki İşlemlerden Doğan Borçlar

Hukuki işlem, bir veya birden çok kimsenin hukuki bir sonuç doğurmaya yönelmiş irade beyanıdır.

Hukuki işlemler çeşitli açılardan sınıflandırılabilir;

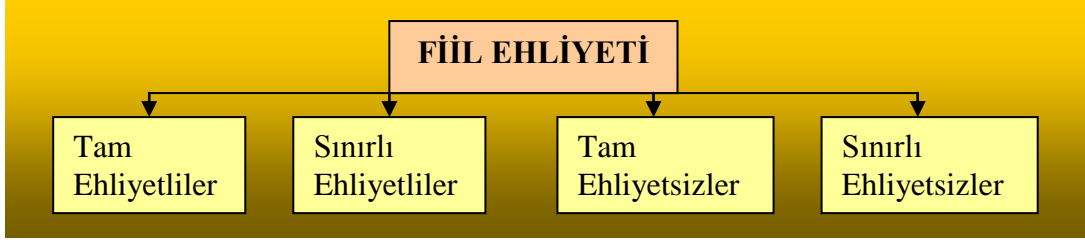
- **Tek taraflı hukuki işlemler;** yalnız bir tarafın irade beyanı ile bir hukuki sonuç doğmuştur. Örneğin vasiyet, mirasın reddi, takas beyanı, mülkiyet hakkından vazgeçme gibi.
- **Çok taraflı hukuki işlemler;** bu hukuki sonucun doğması için de iki taraflı bir hukuki işlem olmalıdır. **Örneğin,** sözleşmeler...

1.2.1.Hukuki İşlem Ehliyeti

Bir hukuki işlemin geçerli olabilmesinin temel koşulu, işlemi yapan kişinin veya kişilerin **medeni hakları kullanma ehliyetine** sahip olmasıdır.

Doğumdan ölüncüye kadar herkes **hak ehliyetine** sahiptir. Örneğin dört yaşındaki bir çocuk, babasının ölümü ile birlikte o andan itibaren mirası üzerinde hak sahibi olur veya borçlar da o çocuğa ait olur. Alacaklılar başkalarını sorumlu tutamazlar.

Bir şahsın, kendi irade ve fiili ile hak edinebilme ve borç altına girebilme ehliyetine **fiil ehliyeti** denir. Dört grupta incelenir.

1.2.1.1. Tam Ehliyetliler

Ayırt etme gücüne sahip, ergin, kısıtlı olmayanlardır. Kendilerini ilgilendiren işlemlerde temsilciye veya başkalarının iznine muhtaç değildir. Haksız fiil yapmışsa sonuçlarına katlanır, mahkemelerde dava açabilir, kendilerini savunabilirler.

- **Ayırt etme gücü (temyiz kudreti)**, doğru ve yanlış birbirinden ayırabilen herkes Medeni Kanunumuza göre ayırt etme gücüne sahiptir. Temyiz kudreti, hukuki işlemin yapıldığı anda mevcut olmalıdır. Sarhoşluk gibi geçici sebeple de olsa hukuki işlemin yapıldığı sırada temyiz kudreti yoksa hukuki işlem geçersizdir.
- **Erginlik (rüş)**, on sekiz yaşını **doldurmuş** kimse ergindir. On sekiz yaşını doldurmamış kimseler iki halde reşit sayılırlar:
 - **Evlenme kişiyi ergin kılar.** On sekiz yaşını doldurmadan evlenen kimse reşit sayılır. Evlenmenin taraflardan birinin ölümü veya boşanması ile sona ermesi “ergin” sayılma durumunda değişiklik meydana getirmez.
 - **Yargısal erginlik;** on beş yaşını bitirmiş olan kimse kendi isteği ve velisinin kabul etmesi ile mahkemece ergin kılınır.
- **Kısıtlı olmamak;** savurganlık, alkol, uyuşturucu bağımlılığı, bir yıl veya daha fazla hürriyeti sınırlayan bir ceza ile mahkûmiyet gibi nedenlerle kısıtlanmamış olması gerekir. Kısıtlanan, kendilerine bir kanuni mümessil tayin edilmiş olan şahıslar, mümeyyiz ve ergin de olsalar tam ehliyetli değildirler.

1.2.1.2. Sınırlı Ehliyetliler

Kısıtlanmaları için yeterli sebep bulunmamakla birlikte medeni hakları kullanma ehliyetlerinin kısmen sınırlandırılması amacıyla , “gayri menkul alım-satımı, kıymetli evrak alım-satımı, ödünç verme-alma, bağışlama ve kefalet gibi hukuki işlemlerde kendilerine kanuni müşavir / yasal danışman atanan kişiler sınırlı ehliyetlidirler.

1.2.1.3. Tam Ehliyetsizler

Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk gibi sebeple temyiz kudretinden (akla uygun biçimde davranma yeteneğinden) yoksun olan kimseler “tam ehliyetsiz”dirler.

Tam ehliyetsizlerin **medeni hakları kullanma ehliyeti yoktur**. Bunların yaptığı hukuki işlemler geçersizdir. Karşı tarafın ehliyetsizlik halini bilmemesi ve iyi niyetli olması halinde de durum değişmez.

Tam ehliyetsizler kusurlu sayılamayacakları için haksız fiillerinden sorumlu değildir, ceza ehliyetleri olmadığından **cezalandırılmazlar**. Temyiz kudretinden yoksun bulunan kişi adına onu temsilen hukuki işlemi kanuni mümessili yani **velisi** veya **vasisi** yapar.

1.2.1.4.Sınırlı ehliyetsizler

Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar medeni hakları kullanma ehliyeti açısından sınırlı ehliyetsizdirler. Küçükler ve kısıtlılar, kişiye sıkı sıkı bağlı hakları kendileri kullanabilirler. Örneğin nişanı bozabilir, boşanma davası, manevi tazminat davası açabilirler. Sınırlı ehliyetsizler **hukuki işlemleri** ancak kanuni temsilcilerinin **izni** ile yapabilirler. Haksız fiillerinden doğan **zararlardan sorumludurlar**.

1.3.Sözleşmenin Meydana Gelmesi

Sözleşme iki taraflı hukuki bir işlemdir. İki tarafın karşılıklı ve birbirlerine uygun bir biçimde rızalarını beyan etmesiyle sözleşme tamam olur. Örneğin iki arkadaş kütüphanede buluşmak üzere anlaşırса sözleşme değildir, çünkü hukuk düzenini ilgilendiren bir sonuç doğurmaz. Buna karşılık iki genç evlenmek üzere birbirine söz vermişse bu bir sözleşmedir. Çünkü hukuk düzenini ilgilendiren değişiklik olmuştur. Taraflar nişanlı hale gelmiş, birbirlerine sadakat gösterme ve evlenme borçları altına girmişlerdir. Nişan bozulursa zarar gören taraf tazminat isteyebilir. Bu sözleşme **aile hukukunu** ilgilendirir. Bir sözleşme **ekonomik değeri** olan borçları doğuruyorsa borçlar hukuku kapsamına girer.

Bir sözleşme yapma isteğini ve yapılmak istenen sözleşmenin temel şartlarını içeren irade açıklamasına sözleşme önerisi, **ıcap** denir. İcap tek taraflı bir hukuki işlemdir ve sözleşme yapma çağrısıdır.

- İcap, karşı tarafa yöneltilmiş olmalıdır. Örneğin Doğan’ın İlhan’a otomobilini satmayı teklif etmesi, caddeye konulmuş tartlı otomatlar.
- İcapta bulunan kimse belli bir süre icabı ile bağlıdır, bağlı bulunduğu süre içinde icabından dönemez.

Sözleşme önerisindeki şartlarla sözleşme yapmaya razı olduğunu bildiren irade açıklamasına **kabul** denir. İcabın kabulü ile sözleşme tamam olur. Kabul; tek taraflı, ulaşması gerekli bir irade beyanıdır.

Kabul beyanı ile birlikte sözleşme tamamlanır ve aynı anda **hüküm ifade** eder. Uzakta bulunan şahıslar arasında yapılan sözleşmeler de sözleşme kabul haberinin **ulaştığı anda** tamam olur, kabul beyanının öğrenilmesiyle kesinleşir.

Bir edim karşılığında ilan suretiyle bir bedel (mükâfat) vadeden (söz veren) kimse vaadine uygun olarak bedeli vermeye mecburdur. Edim, birden çok kimse tarafından yerine getirilmişse bedelin kime verileceği, vaat edenin iradesine göre tayin edilir.

İlan suretiyle bir vaatte bulunan kimse, edim yerine getirilmeden önce vaadinden dönebilir.

1.4.Sözleşmenin Şekli

Sözleşmenin geçerliliği, kanunda açıklık olmadıkça hiçbir **şekle bağlı değildir**. Kanunda belli bir şekle bağlı olduğu emredilmişse sözleşme bu şekle uyulmadıkça geçerli olmaz. Kanun hukuki işlemleri 4 grupta inceler:

- **Yazılı şekil**, kanun koyucu bazı sözleşmelerin geçerliliğini yazılı şekilde yapılmış olmasına bağlamış ve yazılı şekli düzenlemiştir. Örneğin kefalet sözleşmesi, bağışlama vaadi, alacağın temliki gibi... Yazılı şekle bağlı bir sözleşmenin metni el yazısıyla yazılmış olabilir; imza, borç altına giren kimsenin el yazısı ile metnin altına atılmalıdır. İmza metin yazılmadan önce, tamamen veya kısmen boş kâğıda atılmış olsa da (**beyaza imza**) geçerlidir.
- **Resmî şekil**; işlemin yetkili bir makam veya şahıs (sulh hâkimi, noter, tapu memuru...) önünde, kanunların öngördüğü usul ve koşullara uyularak yapılmasıdır.
- **Tescil**; kanun bir hukuki işlemin geçerliliğini bazen belli bir sicile kayıt düşülmesine (tescile) bağlamıştır.
- **İlan**; kanun bazı hukuki işlemlerin ilan edilmesini öngörmüş ve bu ilana belli hukuki sonuçlar bağlanmıştır.

İrade ve beyan arasında istenerek veya istemeyerek yaratılan uygunsuzlukları şöyle sıralayabiliriz:

Muvazaa; tarafların, üçüncü kişileri aldatmak amacıyla gerçek iradelerine uymayan bir işlem yapmaları fakat görünürdeki bu işlemin kendi aralarında geçerli olmayacağı hususunda anlaşmalarıdır.

Hata; irade ile beyan arasında istenilmeyerek meydana gelmiş uygunsuzluk halidir.

Hile; bir kimseyi irade beyanında bulunmaya, sözleşme yapmaya sevk etmek için onda bilerek yanlış bir kanaat uyandırılır veya esasen mevcut yanlış kanaat devam ettirilirse hile söz konusudur.

İkrah (korkutma); bir kimsenin yapmak istemediği bir hukuki işleme, aksi takdirde zarara uğrayacağı tehdidi ile razı olmasını sağlayan korkutmadır.

1.5. Sözleşmenin Konusu

Kişisel özgürlüklerin önemli bir sonucu olarak kişiler herhangi bir sözleşmeyi yapıp yapmamakta, karşı tarafı seçmekte, dilediği şartlarla kabul etmekte serbesttir.

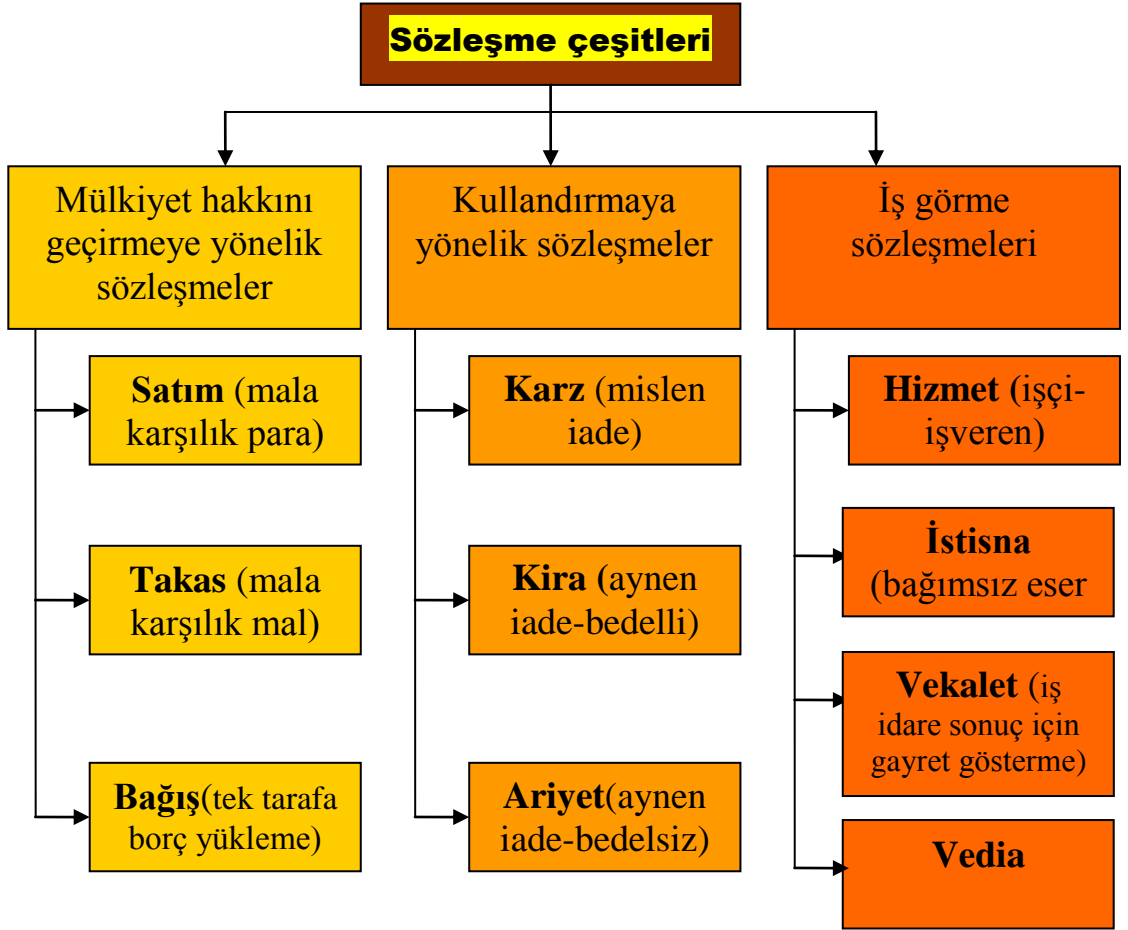
Borçlar Kanunu tarafların, sözleşmenin konusunu serbestçe tayin edebilmeleri ilkesine aşağıdaki sınırlamaları getirmiştir:

- **Sözleşmenin konusu emredici kurallara aykırı olmamalıdır.** Tarafların uymak zorunda olduğu, analaşarak ortadan kaldırmaları mümkün olmayan kurallar “emredici” niteliktedir.
- **Sözleşmenin konusu kamu düzenine aykırı olmamalıdır.** Kamu düzeni, uyulmasında toplumun kesin yararı olan kuralları ifade eder. Böylece kamu düzenine ilişkin kurallar daima emredicidir.
- **Sözleşmenin konusu kişilik haklarına aykırı olmamalıdır.**
 - Bir kimsenin vücut bütünlüğünü kendi rızasıyla da olsa tahribe yönelik sözleşmeler geçersizdir. Buna karşılık, yazılı olarak böbreklerden birinin nakline rıza gösterilmesinde olduğu gibi vericinin yaşamını sona erdirecek, tehlikeye sokacak nitelikte olmayan organ ve dokuların nakline ilişkin sözleşmeler yapılabilir. Ancak örneğin böbreğinin birini verme borcu altına giren kimse vazgeçmesi halinde ifa talebinde bulunulamayacağı gibi, maddi-manevi tazminat davası da açılmaz.
 - Bir kimsenin medeni haklardan yararlanma, kullanma ehliyetinden vazgeçmesini (örneğin, kendini borç altına sokacak hiçbir hukuki işlem yapmamasını, hiç evlenmemesini) öngören sözleşmeler tarafları bağlamaz.
 - Kimse özgürlüğünden bütünüyle vazgeçen sözleşmeler yapamaz.
- **Sözleşmenin konusu ahlaka aykırı olmamalıdır.** Örneğin, yabancı ülkeye kaçak eşya, mülteci sokmayı öngören sözleşmeler...
- **Sözleşmenin konusu “imkânsız” olmamalıdır.** Örneğin, yangında yok olmuş bir malın satılması gibi...

Bir sözleşmenin konusu imkânsız, hukuka, ahlaka aykırı ise o sözleşme geçersizdir. Belli bir sakatlık sebebiyle(hukuki işlem yapan kişi temyiz kudretinden yoksunsa, hukuki işlem şekle uygun yapılmamışsa, hukuki işlem muvazaalı ise, işlemin konusu emredici kurallara aykırı ise) baştan itibaren hukuki sonuçları doğurmayan ve geçerli hale getirmeyen işlemlerle yapılan sözleşmeler geçerli değildir.

1.6. Sözleşme Çeşitleri

Gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerinin birbirleriyle kurduğu iradi ilişkiler hukuka uygun ve ekonomik değer ifade ediyorsa sözleşme var demektir. Borçlar Kanunu, sözleşmeleri yapılaş amaçlarına göre sınıflandırarak ele almaktadır.

Şema1.1: Yapılış amacına göre sözleşme türleri

1.6.1. Mülkiyeti Devir Amacını Güden Sözleşmeler

Bir menkul ya da gayrimenkul mal üzerindeki mülkiyet hakkının bütün sonuçlarıyla bir başkasına devri amacıyla yapılır.

- **Satım sözleşmesi;** Borçlar Kanununa göre, satıcının satılan malı alıcının üstlendiği satış parası (semen) karşılığında alıcıya teslim ve mülkiyeti ona geçirmek borcunu yüklediği sözleşmedir. İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdendir. Satım sözleşmesinin unsurları satılan şey, semen ve tarafların satılan şey ile semenin değiştirilmesi konusundaki anlaşmadır.

Satılan şey; maddi şeyler kadar maddi olmayan şeyler de satılabilir. Örneğin gaz, elektrik, miras payı, bir haber, mağazanın müşterileridir.

Semen; (satış parası) alanın satın aldığı şeye karşılık satıcıya ödemeyi üstlendiği paradır.

Anlaşma; alıcı ile satıcının semen karşılığında satılan şeyin mülkiyet ve zilyetliğinin devri konusunda anlaşmış olmalarıdır. Mülkiyetin alıcıya geçebilmesi için taşınırlarda **zilyetliğin devri**, taşınmazlarda ise **tapu siciline tescil işlemlerinin** yapılması gerekir.

Satım sözleşmesinin türleri, satım sözleşmesinin türlerini ayrı ayrı kısaca inceleyelim.

- **Taşınır satımı;** taşınır mülkiyete konu olabilen şeylerin satımıdır. Yerinde sabit olmayıp bir yerden bir yere götürülebilen şeylerdir. Örneğin otomobil, kitap, pirinç, kömür, zeytinyağı, elbise, doğalgaz, elektrik...
- **Taşınmaz satımı;** tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız hak ile kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler taşınmazdır. Satım, mutlaka tapu sicili memuru önünde olmalıdır.
- **Örnek üzerine satım;** tarafların satılan şeyin alıcıya veya üçüncü bir kişiye verilmiş olan belli bir örneğe uygun olması konusunda anlaşmış buldukları taşınır satımı türüdür. Örneğin buğday, pirinç, pamuk, koza...

- **Deneme ve muayene şartıyla satım;** şarta bağlı satımdır. Şart ise alıcının satılan şeyi muayene ettikten sonra olurluğunu tek taraflı açıklamasıdır. Alıcı kabul veya reddetmekte serbesttir.
- **Mülkiyeti saklı tutma şartı ile satım;** satılan şeyin alıcıya teslim edilmiş olmasına karşın mülkiyet satıcıda kalmakta, ancak satış parası tamamen ödendikten sonra alıcıya geçmektedir. Anlaşmanın geçerli olması için, alıcının yerleşim yerindeki noter tarafından özel sicile kaydı şarttır.
- **Taksitle satım;** satıcının satılan şeyi tamamen, derhal alıcıya teslim etmesine karşılık, alıcının semeni (satış parasını) belli taksitler halinde kısım kısım ödemesi şartıyla yapılan bir kredili satım türüdür.
- **Artırma ile satım;** artırmaya katılanlardan en yüksek öneride bulunan ile yapılan satımdır.

Satım sözleşmesinde, satıcı ve alıcının uyması gereken yükümlülükleri vardır.

- Satıcının borçları;
 - **Teslim ve mülkiyeti geçirme borcu;** satılan şey alıcıya teslim edilince onun mülkiyeti de alıcıya geçmiş olur.
 - **Satılanı saklama borcu;** satıcı satılan şeyi teslimine kadar saklamak, ona dikkat ve özen göstermek borcu vardır.
 - **Ayıba karşı garanti borcu;** satılan şeyin, satıcının belirttiği ve vaat ettiği nitelikleri taşımamasından değerini ya da sözleşme gereğince ondan beklenen yararı azaltan veya ortadan kaldıran eksiklikleri bulunmasından satıcı sorumludur.
 - **Zapta karşı garanti borcu;** satıcının, satılan şey üzerinde üçüncü kişilerin aynı veya kuvvetlendirilmiş şahsi haklarının bulunmadığını garanti etmesidir.
- Alıcının borçları;
 - **Semeni ödeme borcu;** alıcının satış parasını satıcıya ödeme borcudur.
 - **Satılanı teslim alma borcu;** satıcı tarafından kendine sunulan edimi kabul etmek yani satılan şeyi teslim almasıdır.
- **Takas (trampa) sözleşmesi:** Malların değiştirilmesi için yapılan sözleşmedir. Bu sözleşmede satım hükümleri uygulanır. Bir alıcı, bir satıcı değil iki alıcı, iki satıcı var sayılır. Çünkü iki taraf da bir şeyin teslim borcu altındadır.
- **Bağışlama sözleşmesi:** Bağışlayan, menkul ya da gayrimenkul bir malın mülkiyetini bağışlanana devretmeyi üstlenmektedir. Ancak burada kendisine bağışta bulunan kişi bir maddi karşılık borcu altına girmez. Karşılıksız özelliğinin sonuçları şunlardır:
 - Bağışlayan kişinin fiil ehliyeti tam olmalıdır.
 - Buna karşın bağışlanan (bağışı kabul eden) kişinin reşit olması şart değildir. Mümeyyiz olması yeter.

- Tüzel kişilerin bağış yapabilmeleri için sözleşmelerinde bu yetkinin olması gerekir.
- Bağışlayan kişi tek taraflı fedakârlıkta bulunduğuna göre, bazı hallerde sorumluluktan kurtulabilir.
- Bağışlanan bağışlayana ya da yakınlarına karşı ağır bir suç işlemişse (bağış şartına bağlı olan şart yerine getirilmemişse) bağışlayan vaat ettiğini vermeyebilir.
- Bağışlayan henüz bağışı vermemiş, mali durumu bozulmuşsa bağışı vermemek hakkına sahiptir.

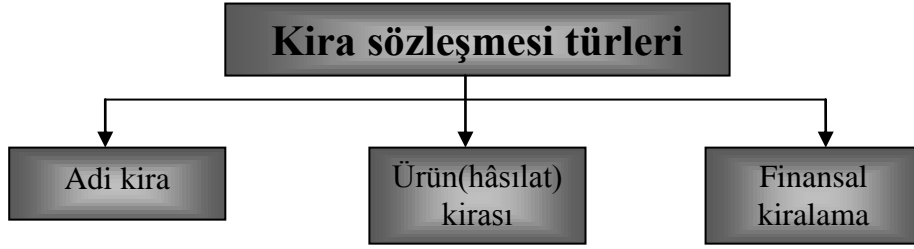
1.6.2. Kullandırmaya Yönelik Sözleşmeler

Mülkiyeti başkasına ait olan malı iade etmek üzere bir süre kullanmak veya kullanmakla tükenen veya tükenmeyen şeylerin ödünç olarak verilmesine ait sözleşmedir.

- **Karz (ödünç) sözleşmesi;** bu sözleşmede karz veren, bir miktar para ya da misli (ölçülebilir, tartılabilir) eşyanın mülkiyetini ödünç alana devreder. Buna karşılık ödünç alan da kararlaştırılan süre sonunda aynı tür ve miktarda eşyayı ya da parayı geri verir. Eğer ticari gayeli ödünç varsa (tüccarın komşusuna ödünç para vermesi) bedel kararlaştırılmamış olsa dahi ödünç alan uygun (rayiç) bedeli ödemelidir. Ticari gaye gütmeyen ödünç varsa (komşudan şeker, yağ, un, kahve...) kural olarak bedelsizdir. Karzda bedel genellikle paradır. Eğer para ödünçü bedelli ise bu bedele **faiz** denir. Faiz, paradan bir süre mahrum kalmanın karşılığıdır. Faiz yerine kâr payı kararlaştırılmış ise yine ödünç söz konusudur.

Ortaklıkta verilen para çalıştırılacağından kâr yada zarar elde edilektir. Kâr zarar oranları, emeğin ya da sermayenin kıymetine göre farklı belirlenir. Bankaların kredi sözleşmesinde müşterilerine kullandırdıkları paralar, vadeli mevduat adıyla toplanan paralar, ödünç sözleşmesi kapsamındadır.

- **Ariyet (kullanma ödünçü) sözleşmesi;** bir menkul ya da gayrimenkul malın belli bir süre kullanılmak ve sonra iade edilmek amacıyla **bedelsiz** olarak ödünç verilmesini sağlayan sözleşmedir. Ariyette kullandırma karşılıksızdır. Alan tarafın bir bedel ödeme borcu yoktur (özellikle, otomobil, binek-yük hayvanı...). Bu sözleşmeye, kullanınca tükenmeyen dayanıklı ve aynen iade edilecek türden mallar söz konusudur (makine...).
- **Kira sözleşmesi;** bir kimse, bir bedel karşılığında bir şeyin kullanılmasını veya ondan yararlanılmasını belli bir süre için başka bir kimseye bırakmayı yüklenir. Kira sözleşmelerinin adi kira, ürün kirası, finansal kiralama gibi türleri vardır.

- **Adi kira**, kiracıya, kiralanan şeyi sadece kullanma hakkını veren kira türüdür. Örneğin ev, otomobil, bisiklet, smokin, gelinlik... Kira sözleşmesinin dört unsuru vardır;
 - Başkalarına kullandıracak türden bir şey,
 - O şeyin kullanılması,
 - Kullandırmanın bedel karşılığı olması,
 - Bu konularda tarafların anlaşması. Uygulamada kontrat adı verilen form doldurularak yazılı sözleşme yapılır.
- **Ürün (hâsılat) kirası**, kiracıya kiralanan şeyi kullanma hakkının yanında, onun semerelerini toplama hakkını da verir. Örneğin bir çitliğin, bir portakal bahçesinin, bir ticari işletmenin, bir zeytinliğin, bir bağın, inek, koyun, keçi gibi ürün veren hayvanların kiralınması ürün kirasıdır.

Semere vermeyen şeylerin kirası adi kira, semere veren şeylerin kirası ürün kirasıdır.

- **Finansal kiralama (leasing)** , işletmelerin yatırımlarını finanse etmede kullandıkları yöntemdir. Yatırım mallarının tedarik edilmesinde kullanılır. Kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka surette temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere ve belirli bir süre feshetmemek şartı ile bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir.

Finansal kiralama sözleşmesinin unsurları şunlardır:

- **Finansal kiralama konusu mal**, taşınır taşınmaz mallardır. Kiracı, bir piyasa araştırması yaparak malı ve özelliklerini belirleyip kiralayan şirketten malı finanse etmesini ister, kiralayan şirket de malı üçüncü kişilerden sağlayarak zilyedini kiracıya devreder.
- **Finansal kiralama bedeli**, kiralama bedelini ve ödemeleri taraflar belirler. Bedelin kapsamına faiz, masraflar, kiralayanın kârı, satın alma bedeli girer.
- **Feshedilmezlik süresi**, kanunda en az dört yıl süreyle fesih yoktur.
- **Taraflar arasındaki anlaşma**, tarafların sözleşme konusu malı belli süre feshetmeksizin faydalanma hakkının kiracıya bırakılması, karşılığında bedel ödenmesi konusunda uyuşmalarıdır.

1.6.3. İş Görme Sözleşmeleri

Konusu insan emeği olan sözleşmelerdir.

- **Hizmet sözleşmesi;** konusu iş görme ve emek harcamadır. İşçi ve işveren arasında yapılır. İşçi, işveren tarafından verilen işi bizzat talimatlara uygun şekilde özenle yapmak, işletmeye ait sırları saklamak, alet ve malzemeyi özenle kullanmak, artan malzemeyi işverene iade etmek zorundadır. Buna karşılık işveren de işçiye ücretini zamanında ödemek, sağlığını ve iş güvenliğini korumak, işçiye dinlenme zamanı vermek durumundadır. Hizmet sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen sözleşmedir.
- **İstisna (eser) sözleşmesi;** bu sözleşmede bir iş görülmekte ve emek harcanmaktadır. Ancak burada emek, bir sonuca yönelmiş olup o sonuç elde edildiği takdirde ifa edilmiş olmaktadır. Hizmet sözleşmesi ile arasındaki en önemli fark budur. Örneğin bir tamir atölyesinde patronun emri altında çalışan işçi, iş yeri kâr etmese dahi ücretini alır. Buna karşılık tamir atölyesine arabasını bırakan kişi, tamir gerçekleşmemiş, arıza giderilmemişse tamirciye ücret ödemek zorunda değildir.
- **Vekâlet sözleşmesi;** vekil, vekil tarafından temsil edilen kişinin bir işini idare etmeyi ya da bir hizmeti görmeyi üstlenir. Avukatlık vekâlet sözleşmesi özel kanun gereğince ücretlidir. Vekâlet sözleşmesi temsil yetkisi verilmesi şeklinde de görülür. Örneğin evini satması için ağabeyine vekâlet veren kişi aynı zamanda temsil yetkisini de devreder, bu yetkiyle müşterilerle pazarlık yapılabilir, kara verir, satışları, formaliteleri yerine getirir. Vekâlet sözleşmesi, tarafların birbirlerine özel olarak güvenmelerini gerektirir. Bu güven zedelenirse aradaki ilişki sona erdirilmelidir. Vekilin tek taraflı vazgeçmesine **istifa**, vekâlet verenin vazgeçmesine **azil** denir. Taraflardan birinin ölmesi, iflası, fiil ehliyetinin kaybetmesi, sözleşmeyi sona erdirir.
- **Vedia (emanet) sözleşmesi;** bir menkul malın saklanmak ve istenildiğinde iade edilmek amacıyla birine verilmesi sözleşmenin konusunu oluşturur. Vediada muhafaza etme, saklama amacı vardır. Veren tarafın yararı önceliklidir. Bu sebeple veren taraf ücret ödemelidir. Örneğin otelde eşyaların bırakılması, otoparka araba bırakılması, emanetçiye çanta bavul bırakma, bankadaki vadesiz mevduat, portmantoya manto bırakılması.

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Borç kavramını tanımlayınız ve çeşitlerini karşılaştırınız.	➤ Borç kavramı ve sorumluluk konusunu inceleyiniz. Bunu bir rapor halinde düzenleyerek ifade ediniz.
➤ Borç ilişkisi, kaynakları ve unsurlarının önemini açıklayınız.	➤ Borç kavramı ve sorumluluk bölümünde yer alan konuyu inceleyerek yararlanınız ve arkadaşlarınızla paylaşınız.
➤ Tek taraflı ve çok taraflı sözleşmelere örnek yazınız.➤ Hak ehliyeti ve fiil ehliyetlerini tanımlayarak karşılaştırınız.➤ Sözleşmenin nasıl oluştuğunu (meydana gelmesi) açıklayınız.	➤ Hukuki işlemlerden doğan borçlar konusunu içeren modül bilgilerinden veya çevrenizdeki işletmelerden yararlanınız. Bu örneği öğretmeninize sunduktan sonra onun görüşlerini alınız.➤ Hukuki işlemlerden doğan borçlar konusunu dikkatlice okuyunuz. Farklılıklarını, oluşturduğunuz çalışma grubunuza iletiniz.➤ Sözleşmenin meydana gelmesini örnekleriyle beraber inceleyiniz. Önemli noktaları saptayınız.
➤ Sözleşmenin şekli nasıl olmalıdır? Örneklerle tanımlayınız.	➤ Sözleşmenin şekli konusunu inceledikten sonra şekilleri ile ilgili maddeleri bularak arkadaşlarınızla paylaşınız.
➤ Sözleşmenin konusunu etkileyen faktörleri sıralayınız.	➤ Bu konuyu nedenleriyle araştırınız.İlgili yerlerle konuşunuz.
➤ Sözleşme çeşitlerini gösteren tablo oluşturunuz ve benzeyen ayrılan noktalar üzerinde konuyla ilgili tartışınız.	➤ Sözleşme çeşitleri ile ilgili hukuk kitapları ve hukukla ilgili kişilerden bilgi elde ediniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. OBJEKTİF TESTLER

Aşağıdaki sorulara doğru (D) , yanlış (Y) olarak cevap veriniz.	Doğru	Yanlış
1. Borçlar Hukuku, borç ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünüdür.		
2. Borçlunun yerine getirmekle yükümlü olduğu şeye edim denir.		
3. Borç ilişkisi beş unsurdan oluşur.		
4. Doğumdan ölüncüye kadar herkes fiil ehliyetine sahiptir.		
5. Fiil ehliyeti olan kişi kendi iradesi ile borç altına girebilir.		
6. Tam ehliyetlilerin, hukuki işlemler için vasisinin iznine ihtiyacı vardır.		
7. On sekiz yaşına yeni girmiş kimse ergendir.		
8. On sekiz yaşını doldurmamış küçükler sınırlı ehliyetsizdir.		
9. Sözleşme önerisine icap denir.		
10. Razi olduğunu bildiren irade açıklaması kabuldür.		
11. Boş kâğıda imza metin yazılmadan atılmışsa geçersizdir.		
12. Üçüncü kişileri aldatmak amacıyla yapılan sözleşmeye ikrah denir.		
13. Yaptırmak istemediği hukuki işlemi tehdit ile yaptırmaya ikrah denir.		
14. Sözleşmenin konusu kamu düzenine aykırı olamaz.		
15. Özgürlüğünden tümüyle vazgeçen sözleşmeler geçersizdir.		
16. Semen satış parasıdır.		
17. Bağışlayan kişinin fiil ehliyeti tam olmalıdır.		
18. Karz, bedelsiz ödünç vermedir.		
19. Hizmet sözleşmesi iş görme ve emek harcama üzerinedir.		

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı modülün sonundaki cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt yaşadığınız sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrar inceleyiniz

B- UYGULAMALI TEST

Bu faaliyet ile kazandığınız yeterliği aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.Borç kavramını ve çeşitlerini karşılaştırdınız mı?		
2.Borç ilişkisi, kaynakları ve unsurlarının özelliklerini belirlediniz mi?		
3.Tek taraflı ve çok taraflı sözleşmelere örnek yazabildiniz mi?		
4. Hak ehliyeti ve fiil ehliyetlerini karşılaştırabildiniz mi?		
5. Sözleşmenin nasıl meydana geldiğini kavradınız mı?		
6.Sözleşmenin şekli nasıl olmalı, kavradınız mı?		
7. Sözleşmenin konusunu etkileyen faktörleri saptadınız mı?		
8.Sözleşme çeşitlerini içeren tablo oluşturdunuz mu?		
9.Mülkiyet devir amacını güden sözleşmeleri sıraladınız mı?		
10.Kira sözleşmesinin türlerini karşılaştırdınız mı?		
11. İş görme sözleşmelerinin özelliklerini belirlediniz mi?		

DEĞERLENDİRME

Tüm sorulara doğru cevap verdiyseniz diğer faaliyete geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Borcu doğuran nedenleri, kaynaklarını ve sınırlarını sayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Bu faaliyet öncesinde yapmanız gereken öncelikli araştırmalar şunlar olmalıdır:

- 1. Bir trafik kazasına ait polis trafik raporu veya bilirkişi raporunu bularak kusurun kime, ne gibi nedenlerle verildiğini araştırarak yazılı olarak sınıfa getiriniz.
- 2. Haksız fiillerden dolayı kusursuz sorumluluk ne demektir, kusura dayalı sorumluluktan farkı nedir, zarar verenin sorumluluktan kurtulmasının şartı nedir? Sınıfta tartışarak sonuca varmaya çalışın.
- 3. Sebepsiz zenginleşmede, geri vermede borçlunun iyi niyetli veya kötü niyetli olması ne anlama gelir, araştırarak, tartışınız.
- 4. Kusursuz sorumluluk ile ilgili örnekler araştırarak hangi konularda olabileceğini araştırınız.

Tanıma işlemleri için internet ortamı, ticari hayatta çalışanlarını gezmeniz gerekmektedir. Kazanmış olduğunuz bilgi ve deneyimleri arkadaş gurubunuz ile paylaşınız.

2. HAKSIZ FİİLLERDEN DOĞAN BORÇLAR

Davranışlarımızda başkalarının haklarına ve çıkarlarına saygı göstermek, onlara haklı bir neden yokken zarar vermekten, maddi-manevi acı çektirmekten kaçınmak herkesin başta gelen yükümlülüklerindedir. Bunun için yaşamımızı sürdürürken davranışlarımızla başkalarına zarar vermekten kaçınmalı her türlü dikkat ve özeni göstermeli, hukukun emredici kurallarına eksiksiz uymamız gerekmektedir.

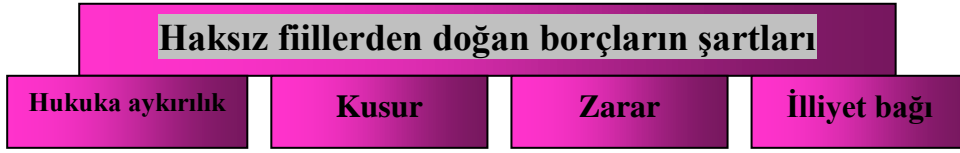
Başkalarına zarar veren hukuka aykırı davranışa **haksız eylem**, bundan doğan sorumluluğa **haksız eylem sorumluluğu** denir. Örneğin bir şahsın diğerini yaralaması, hakaret etmesi, hırsızlık yapması, trafik kurallarını ihlal, piknik sonrası orman yangını...

Haksız eylemler, o eylemi işleyeni meydana gelen zararı ödeme borcu altına sokar, böylece haksız eylemi işleyen ile zararı gören arasında bir borç ilişkisi doğurur. Haksız eylemler de **borcu doğuran** kaynaklardandır.

2.1.Haksız Fiilin Unsurları

Borçlar kanununa göre haksız fiillerden sorumlulukta dört unsur söz konusudur:

- Hukuka aykırı fiil
- Zarar
- Kusur
- İlliyet bağı

2.1.1.Hukuka Aykırı Fiil

Hukuk düzeninin, kişilerin mal varlığını veya şahıs varlığını korumaya yönelmiş – yazılı, yazılı olmayan- kurallarına aykırı eylemler, haksız fiillerdir. Her hak, amacı içinde kullanılmalıdır. Hakkın kötüye kullanılması suretiyle zarar verme halinde de haksız fiil söz konusudur. Örneğin mülkiyet hakkına, telif hakkına, şahsiyet hakkına (vücut bütünlüğü, şeref, haysiyet gibi) saldırı teşkil eden fiiller hukuka aykırı fiillerdir.

Haksız fiil genellikle aktif bir davranış şeklinde ortaya çıkar. Aşağıdaki hallerde fiil, hukuka aykırı değildir;

- Kamu kudretinin kullanılması; örneğin polisin mahkeme kararını yerine getirmek için bir şahsı tutuklaması halinde, fiil hukuka aykırı değildir.
- Özel hukuktan doğan bir hakkın kullanılması; örneğin alacaklının borçluya ait taşınabilir malı, borç ödeninceye kadar hapsedmesi, borç ödenmezse paraya çevirmesi hukuka aykırı nitelik taşımaz.
- Zarar görenin rızası; A, B'nin kitabını onun rızası ile yakarsa fiil haksız değildir. Fakat A, ölümcül hastalığından dolayı B'yi arzusu üzerine öldürürse fiil hukuka aykırıdır.
- Bilimsel eleştiriler; bir eserin veya sanat olayının bilimsel açıdan öğretme ve aydınlatma amacıyla eleştirilmesi hukuka aykırı değildir, tazminatı gerektirmez.
- Meşru savunma niteliğinde olan bir fiil hukuka aykırı değildir. Bir kimsenin kendisinin veya üçüncü bir şahsın mallarına veya şahsına yönelmiş ve devam etmekte bulunan haksız bir saldırıyı defetmek için yaptığı savunmadır. Örneğin valizi çalınmak istenen kimse kuvvet kullanarak buna engel olabilir, hukuka aykırı nitelik taşımaz. Tabanca çekip valizini çalmak isteyen şahsı öldürürse meşru savunma yoktur, öldürme fiili hukuka aykırıdır.

- Zorunluluk hali; kendisini veya diğeri bir şahsı zarardan veya derhal meydana gelebilecek tehlikeden korumak için başkasının malına zarar verme halinde fiil haksız değildir. Örneğin bir hayvanın saldırısından kendini korumak için yakındaki evin kapısını kırarak içeri girmeye mecbur olan kimsenin fiili hukuka aykırı nitelik taşımaz.
- Kendi hakkını korumak için kuvvet kullanma; bir kimsenin hakkını elde etmek için kuvvet kullanması, kural olarak hukuka aykırıdır. Hak sahibi talep üzerine hakkını elde edemezse mahkemeye başvurmak zorundadır ancak kanun koyucu, bir kimsenin hakkını korumak amacıyla kuvvete başvurmasını hukuka aykırı bir fiil saymamıştır. Örneğin iki ay evvel çalınan radyosunu, polis yardımı istemeye imkân vermeyen bir yerde, tanımadığı şahsın elinde gören bir kimse, kuvvet kullanarak radyosunu almak hakkına sahiptir, zarar nedeniyle tazminat ödemek zorunluluğu yoktur.
- Ahlakla aykırı bir fiille kasten zarar verme; örneğin hemen yapılması gereken ameliyata ilişkin sözleşmeyi yapmayı haklı bir sebep olmaksızın reddetmekten doğan zarar.
- Anne babanın çocuk üzerindeki terbiye hakkının kullanılması hukuka uygunluk nedenidir. Anne baba tarafından çocuğun hürriyetinin kısıtlanması, çocuğa karşı sorumluluk sebebi olamaz.

2.1.2. Zarar

Tazminat yükümlülüğünün doğabilmesi için, hukuka aykırı bir fiille bir zarara sebebiyet verilmiş olması gerekir.

- **Maddi zarar;** mal varlığındaki azalmayı ifade eder. Mal varlığındaki azalma mal sahibinin rızası dışı meydana gelmiş olmalıdır. Örneğin bir saldırı sonucu yaralanan kişinin tedavisi için yaptığı masraflar, işe gidememesi, para kazanamaması maddi zarardır.
- **Manevi zarar;** bir kişinin haksız eylem yüzünden çektiği üzüntü, hakarete uğrayan bir kimsenin şeref ve haysiyetinin incinmesi, saygınlığının sarsılması biçiminde görülür. Bunlar para ile ölçülemeyen kayıplardır. Manevi zararın telafisi için bir miktar para tazminat olarak ödenir. Başka telafi yolları da vardır. Örneğin gazete ilanı ile toplum önünde temize çıkmak...

2.1.3. Kusur

Haksız bir fiil ile başkasına zarar veren kimse ancak kusurluysa bu zararı tazmin ile yükümlüdür. Hukuka aykırı sonucu önlemek için gerekli iradeyi göstermeyen kişi kusurludur. Kusur kast ve ihmal olarak ikiye ayrılır.

- **Kast;** kişinin yaptığı fiili ve bunun zarar verici sonuçlarını bilerek ve isteyerek hareket etmesidir. Örneğin kan gütmeye fail, mağduru öldürmek istemekte ve silahını bu sonucun gerçekleşmesi için ona yöneltmekte olduğundan kasten haksız bir fiil işlemiş olur. Temyiz gücünden yoksun insanlar hiçbir zaman **kusurlu sayılmazlar**.

- **İhmal**; normal insanların davranmayacağı şekilde hareket ederek zarara sebep olmak, ihmal şeklinde kusurdur. Burada fail, hukuka aykırı sonucu istememiş ancak gerekli özeni göstermemiş, gerçekleşmemesi için gerekli tedbirleri almamış ve zarara sebep olmuştur. İhmal bazen **hafif ihmal** bazen de **ağır ihmal** şeklinde görülür. Örneğin bir kimse aşağıya bakmadan pencereden cam kırıklarını sokağa atarak yoldan geçen çocuğa zarar verse ağır kusurludur.

2.1.4.İlliyet Bağı

Haksız fiilin tazminat borcunun doğabilmesi için hukuka aykırı fiil ile zarar arasında bir **illiyet** (nedensellik) **bağının** bulunması gerekir. Fiil olmasaydı meydana gelen zararın doğması mümkün olmayacak idiyse fiil ile zarar arasında bir illiyet bağı var demektir.

Bir ilişkinin var olup olmadığı her olayın akışına göre değişir. Örneğin hakarete uğrayan kişi bu nedenle sinirlenip bir yayaya çarpsa, yayanın gördüğü zarar ile hakaret edenin haksız fiili arasında yeterli bağ yoktur. Buna karşılık hakaret nedeni ile namusuna sataşılacak kişi intihar ederse onun maddi-manevi desteğinden mahrum kalmış yakınlarının gördüğü zarar ile hakaret arasında mantıklı bir bağ vardır.

Haksız fiiller borcun kaynaklarındandır ve bu borç ilişkisinden doğan edim, **tazminattır**. Maddi tazminat **aynî** tazminat ve **nakdî** tazminat şeklinde olur. Tazminatın miktarını ve şeklini bizzat **hâkim** belirler. Zararı ispat etmek davacıya düşer.

2.2.Kusursuz Sorumluluk

Haksız fiillerin özel unsurlarından biride kusurdur. Kural olarak haksız eylemin sonuçlarından sorumlu tutulanlar, o eylemi işleyenlerdir. Ancak kanun bazı durumlarda haksız eylemi işleyen ile birlikte başka bir kimsenin de sorumlu tutulabileceğini kabul etmiştir.

- **Başkalarını çalıştıranların sorumluluğu**: Başkalarını istihdam edenler istihdam ettiği kimselerin ve işçisinin hizmetlerini ifa ettiği anda yaptıkları zararlardan sorumludur.

Borçlar Kanununa göre istihdam edenler, çalıştırdıkları kimselerin başkalarına verdikleri zararı ödemekle yükümlü tutulurlar. İstihdam eden kimsenin, zarardan sorumlu olduğu ölçüde zararı veren şahsa **rücu** hakkı vardır. İşin ifasında başkasını çalıştırmak **hizmet sözleşmesine** dayanır. Örneğin, A bir inşaat yaptırmaktadır. İşçilerden biri dikkatsizlikle tuğlayı elinden düşürmüş, caddeden geçen B'nin yaralanmasına neden olmuştur. Bu takdirde B, A'ya karşı dava açarak hizmetinde çalıştırdığı kimsenin haksız fiilinden doğan zararını ödecektir.

Motorlu taşıtın sicil kayıtlarına göre sahibi olan kişi işletendir. İşletenin zarardan sorumlu olması için kaza anında aracın şoförlüğünü yapıyor olması gerekmez. Örneğin iş yerinin kamyonu ile kaza yapan şoförün verdiği zarardan, iş yeri sahibi de sorumludur. İş yeri sahibi kusursuz olsa da zararı öder, tazminat ödemesine sebep olan şoföre rücu eder.

Trafik kazalarının riskinden korunmak amacıyla **mecburi trafik sigortası** uygulanmaktadır. Bir kaza sonucu zarar ortaya çıktığında zararın bedelini sigorta şirketi karşılar.

- **Ev başkanlarının sorumluluğu:** Ev başkanları, ev halkından olan küçüklerin, kısıtlıların, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı bulunan kişilerin haksız fiilleri ile verdikleri zararlardan sorumludur. Ev başkanı **özen** görevini yerine getirmemişse bunda hiçbir kusuru olmasa da zarardan sorumludur. Örneğin 6 yaşındaki çocuğunun taş atarak vitrini kırması, arkadaşını yaralamasından doğacak zararı tazminle yükümlüdür.

- **Hayvan idare edenlerin sorumluluğu :** Bir hayvanı idaresi altında bulunduran kimse, hayvanın sebep olduğu zarardan sorumludur. Sorumluluk (köpeğin ısırmasında olduğu gibi) maddi ve manevi zararı kapsar.
- **Bina ve diğer eser maliklerinin sorumluluğu:** Bir bina veya diğer bir eserin maliki, yapımdaki bozukluğun veya bakımdaki noksanlığın sebep olduğu zarardan sorumludur. Bina maliklerinin kusursuz sorumluluğu tehlike sorumluluğu esasına dayanır.
- **Taşınmaz malikinin sorumluluğu:** Mülkiyet hakkını yasal kısıtlamalara aykırı kullanması sonucu zarar gören, zarar tehlikesiyle karşılaşan kimse durumun eski hale getirilmesi, zararın giderilmesi için dava açabilir. Örneğin kazı ve inşaatla bulunurken komşu arsa ve binaya zarar vermesi...

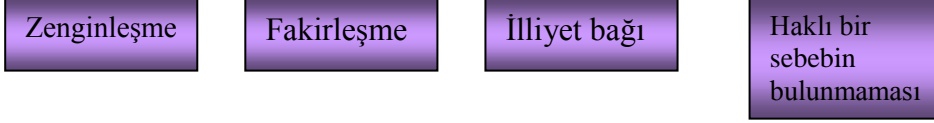

➤ **Tapu sicilinin tutulmasından doğan zarardan devletin sorumluluğu:** Devlet tapu sicilinin hukuka aykırı bir şekilde tutulmasından, tapu memurunun tapu sicilinin tutulmasıyla ilgili olarak Tapu Sicil Tüzüğünde yer alan kurallara uymamasından doğan bütün zararlardan kusursuz olarak sorumludur. Devlete karşı tazminat davası açılabilmesi için tapu sicilinin tutulmasından maddi bir zararın doğmuş ve zararın kesin olarak gerçekleşmiş olması lazımdır. Tapu sicilinin tutulmasından doğan zararı ödeyen devlet, zarar kusuru ile sebep olan görevlilere rücu eder.

2.3. Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borçlar

Günlük yaşam sırasında türlü nedenlerle başkalarından mal veya para alınabilir. Böylece kişinin kendi ekonomik varlığı artar. Sebepsiz zenginleşme, bir kimsenin mal varlığının haklı bir sebep olmaksızın malvarlığının çoğalması (zenginleşmesi) demektir. Sebepsiz zenginleşme nedeni ile bir davanın açılabilmesi için, bir iade borcunun doğması için dört unsurun bulunması gerekir.

Sebepsiz zenginleşmeden doğan borçların şartları

- **Zenginleşme**, sebepsiz zenginleşmeden söz edebilmek için, bir kimsenin mal varlığında bir zenginleşme(çoğalma) meydana gelmiş olmalıdır.
- **Fakirleşme**, bir kimsenin mal varlığındaki zenginleşme, diğer kimsenin malvarlığının aleyhine olarak gerçekleşmeli yani bir kimsenin mal varlığı zenginleşirken diğerinin mal varlığı o oranda fakirleşmiş olmalıdır.
- **İlliyyet bağı**, bir kimsenin mal varlığında meydana gelen zenginleşme ile diğerinin mal varlığında meydana gelen fakirleşme arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Zenginleşme ile fakirleşme arasında neden –sonuç ilişkisi bulunmalıdır.
- **Haklı bir sebebin bulunmaması**, bir mal varlığında diğerinin aleyhine olarak meydana gelen zenginleşmenin haklı bir sebebe dayanmamasıdır. Eğer zenginleşme geçerli olmayan, gerçekleşmemiş olan, sona ermiş bulunan bir sebebe dayanmakta ise böyle bir zenginleşme sebepsiz zenginleşmedir.

Sebepsiz zenginleşmeden doğan borç, geri verme (iade) borcudur. Geri verme borcunun kapsamı, sebepsiz zenginleşen kimsenin **iyi niyetli** olup-olmamasına göre değişir.

Sebepsiz zenginleşmede geri verme, fakirleşen tarafın zenginleşen tarafa karşı açacağı bir davayla sağlanır, bu davaya sebepsiz zenginleşme davası denir. Bu dava zarar görenin verdiğini geri istemeye hakkı olduğunu öğrendiği tarihten başlayarak **bir yıl** ve her halde bu hakkın doğduğu tarihten başlayarak **on yıl** geçmekle zamanaşımına uğrar. .

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Haksız fiilin unsurlarını sıralayınız ve karşılaştırınız.➤ Kusursuz sorumluluğun özelliklerini sayınız.➤ Sebepsiz zenginleşmeden doğan borçların özelliklerini sayınız.	➤ Öğrenme faaliyetinde yer alan haksız fiilin unsurları konusunu inceleyiniz. Bunun neden önemli olduğunu araştırınız.➤ Kusursuz sorumluluk başlığının altında yer alan konuyu inceleyerek yararlanınız ve arkadaşlarınızla paylaşınız.➤ Sebepsiz zenginleşmeden doğan borçların başlığının altında yer alan konuyu inceleyerek yararlanınız ve arkadaşlarınızla paylaşınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A.OBJEKTİF TEST

Aşağıdaki cümlelerin noktalı yerlerine uygun kelimeleri yerleştiriniz.

1. Başkalarına zarar veren hukuka aykırı davranışa denir.
2. kişinin yaptığı fiili ve bunun zarar verici sonuçlarını bilerek ve isteyerek hareket etmesidir.
3.normal insanların davranmayacağı şekilde hareket ederek zarar sebep olmak, ihmal şeklinde kusurdur.
4. Haksız fiilin tazminat borcunun doğabilmesi için, hukuka aykırı fiil ile zarar arasında bir bulunması gerekir.
5. **Tazminatın miktarını ve şeklini bizzat:..... belirler.**
6. bir kimsenin haklı bir sebep olmaksızın mal varlığının çoğalması (zenginleşmesi) demektir
7. Zarar görenin verdiği geri istemeye hakkı olduğunu öğrendiği tarihten başlayarak hakkın doğduğu tarihten başlayarak..... geçmekle zamanaşımına uğrar
8. Zarardan sorumlu olan kişiye dönmesinedenir.

Cevaplarınızı cevap anahtarı ile karşılaştırınız

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı modülün sonundaki cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt yaşadığınız sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrar inceleyiniz

Tüm sorulara doğru cevap verdiyseniz diğer faaliyete geçiniz.

B- UYGULAMALI TEST

Bu faaliyet ile kazandığımız yeterliği aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Haksız fiil unsurlarını karşılaştırdınız mı?		
2. Hukuka aykırı fiilin özelliklerini belirlediniz mi?		
3.Maddi ve manevi zararın özelliğini yazabildiniz mi?		
4.Kast ve ihmal nedenlerini sıralayabildiniz mi?		
5. Kusursuz sorumluluk özelliklerini kavradınız mı?		
6. Sebepsiz zenginleşme nedenlerini kavradınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Tüm sorulara doğru cevap verdiyseniz diğer faaliyete geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-3

AMAÇ

Borçların sonuçlarını kavrayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Bu faaliyet öncesinde yapmanız gereken öncelikli araştırmalar şunlar olmalıdır;

- Birkaç makbuz örneği bularak neden gerektiğini araştırınız.
- Temerrüt faizini araştırınız, oranı ne kadardır, neye göre saptanır, adi işler ve ticari işlerde faiz oranı farklı mıdır? Bulduklarınızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Aciz vesikası hakkında bilgi toplayınız, sınıfa sununuz.
- Zamanaşımının durması ile kesilmesi kavramlarının ne anlama geldiklerini araştırınız.

Bu konuları içeren iş yerlerini, gezerek buradaki uygulamaları gözlemleyiniz.. Çevrenizdeki borç ilişkisi yaşayabilecek kişileri ve işletmeleri araştırınız. Topladığınız verileri not ediniz. Kazanmış olduğunuz bilgi ve deneyimleri arkadaş grubunuz ile paylaşınız.

3.BORÇLARIN SONUÇLARI

İfa, borçlunun borcunu yerine getirerek **borcun sona erdirilmesidir**. Borcun ifa edilmesi ile borçlu borcundan kurtulmuş, alacaklı alacağına kavuşmuş, borç ilişkisi sona ermiş olur. Örneğin bir sekreter yazı işlerini bitirerek, mimar projeyi çizerek, avukat davayı sonuçlandırarak borcunu ifa eder.

İfa ile alacaklıyla borçlu arasındaki borç ilişkisinden doğmuş borç sonlanır, onu doğuran borç ilişkisi sürebilir. Örneğin her ay kiranın ödenmesi... İfanın konusu, borcun konusunun aynı olmalıdır. Borçlu, borç ilişkisinden doğan edimi ne ise onu ifa etmelidir.

3.1. İfa Yeri

Borcun yerine getirilmesi gereken yerdir. Bu yerin hukuk açısından büyük önemi vardır. Bir borcun ifa yerini taraflar sözleşmede gösterebilirler. İfa yeri taraflarca açıkça veya üstü kapalı olarak belli edilmemişse aşağıdaki kurallara göre belirlenir.

- **Para borçlarında ifa yeri;** borcun konusu para ise ödeme, alacaklının ifa zamanında oturduğu yerde yapılır. Para borcunun alacaklının ikametgâhında ödenmiş sayılması için **paranın alacaklının ikametgâhına götürülmesi** gerekir. Para posta aracılığı ile ödenecekse **ikametgâhta ödemeli** olarak gönderilmelidir, alacaklı henüz postaneden parayı almamışsa borç ödenmemiştir.

- **Parça borçlarında ifa yeri;** borcun konusu belirli bir malın teslimi ise o **malın** sözleşme yapıldığı sırada **bulunduğu yerde** teslimi gereklidir. Tarafların sözleşme yaptığı sırada malın **başka bir yerde** bulunmakta olduğunu bilmeleri gerekir. Örneğin satılan otomobil İstanbul'da garajda, sözleşme İzmir'de yapılmışsa otomobil İstanbul'da teslim edilecektir.
- **Diğer borçlarda ifa yeri;** para ve parça borçlarının dışında kalan diğer bütün borçlarda ifa yeri borcun doğumu zamanında **borçlunun oturduğu yerdir**, yani borçlunun ikametgâhidir.

İfa yeri ile ilgili bu kurallar emredici hüküm niteliğinde değildir. Taraflar aralarında yapacakları anlaşma ile ifa yerini diledikleri gibi belirleyebilirler.

3.2.İfa Zamanı

Borcun yerine getirilmesi taraflarca veya yasayla süreye bağlanmamışsa veya işin niteliği **süreyi gerektirmiyorsa** borcun ifası **derhal** istenebilir. Borcun doğduğu anla ifa zamanı çoğu kez aynı değildir (vade). İfa zamanının gelmiş olmasına hukuk dilinde borcun **müeccel** olması denir. Borç müeccel olmadıkça, alacaklı borçluyu ifaya zorlayamaz, icra takibine girişemez, dava açamaz.

İfa zamanı aşağıdaki kurallar göre belirlenir:

- Sözleşmede kararlaştırılmamışsa her iki tarafın ortak iradesine yani beklentisine göre ifa zamanı belirlenir. Örneğin, hasat zamanı veresiye...

- Vade olarak ayın başı veya sonu belirlenmişse birinci ve sonuncu günü anlaşılır. Ayın ortasından ise ayın 15 anlaşılır. Borç, vade gününde **iş saatleri içerisinde** ifa edilmelidir. Alacaklı iş saatleri dışında ifayı kabul etmek zorunda değildir. İfa tatil gününe rastlarsa borç tatili izleyen ilk iş gününde yerine getirilir.

- Borç sözleşmeden değil de haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden ise borçlu, borcunun miktarını ve alacaklıyı öğrendiği zaman ödeme zamanı da gelmiş olur.

- Borcu ifa etmiş olan borçlu, alacaklıdan bunu gösteren bir yazılı belge vermesini istemek hakkına sahiptir. İspat için yazılı delil olarak **makbuz** adı verilen imzalı belge alınır.

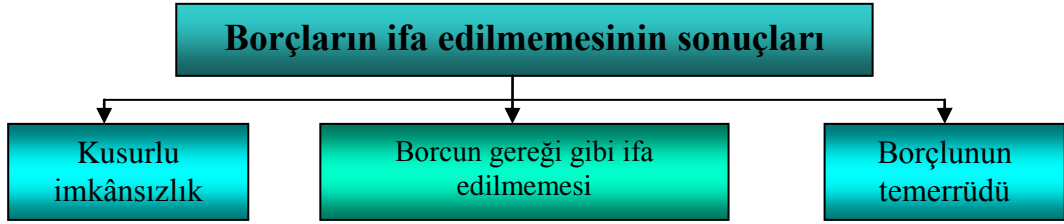
3.3.Alacaklının Temerrüdü

Borçlu, borcunu ifa etmek istediği halde alacaklıya ilişkin sebeplerle borcun ifası gerçekleşmeyebilir. Alacaklının, kendisine sunulan edimi haklı bir neden olmaksızın reddetmesidir. Alacaklının temerrüdü (direnişi), borcun ifasının katılmasıyla gerçekleşebildiği hallerde ortaya çıkar. Örneğin medeni hakları kullanma ehliyetinden yoksun olan alacaklının yasal temsilcisi de yoksa böylece borç edimi alacaklıya sunulamıyorsa, alacaklı ölmüş ve kanuni mirasçıları belirlenmemişse, alacaklının temerrüdü borcu sona erdirmez.

3.4. Borçların İfa Edilmemesinin Sonuçları

Borç hiç veya gereği gibi ifa edilmemiş veya ifasında gecikilmiş ise borcun ifa edilmemesi, borca aykırılık söz konusudur. Borcun ifa edilmemesi üç ayrı şekilde ortaya çıkar:

- Kusurlu imkânsızlık
- Borcun gereği gibi ifa edilmemesi
- Borçlunun temerrüdü

3.4.1. Kusurlu İmkânsızlık

Borçlunun kusurlu hareketi (kasıt ya da ihmali) nedeniyle ifa imkânsız hale gelmiştir. Bu durumda borçlu, alacaklının borcun ifa edilmemesinden doğan zararını ödemelidir. Örneğin emanet ettiği bir mal çalınmışsa, 3. şahıs veya doğa tarafından tahrip edilmişse (sel, yangın...) veya söz konusu malın ithali yasaklanmışsa, fabrika üretimi durdurmuşsa meydana gelen ifa imkânsızlığı nedeniyle bedelini ve mahrum kalmadan doğan diğer zararları ödemelidir.

3.4.2. Borcun Gereği Gibi İfa Edilmemesi

Borçlu borcunu yerine getirmiş fakat borç gereği gibi ifa edilmemişse borçlu, alacaklının borcu gereği gibi ifa edilmemesinden doğan zararını ödemekle yükümlüdür. Örneğin verilen sulu benzin motorun durmasına neden olmuştur, bozuk yemek zehirlenmeye neden olmuştur, ameliyat yapılırken aletler gereği gibi dezenfekte olmamıştır. Bu nedenlerle alacaklının zarara uğraması halinde borcun gereği gibi ifa edilmemesi ve bundan doğan zarar söz konusudur. Alacaklı borca uygun olmayan ifayı reddetmek ve borcun gereği gibi ifasını istemek hakkına sahiptir.

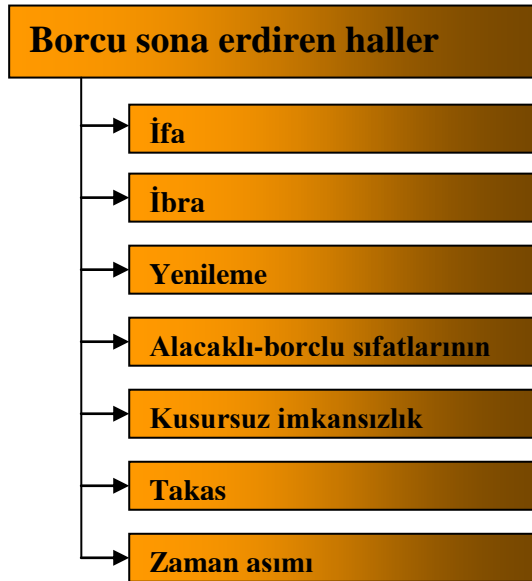
3.4.3. Borçlunun Temerrüdü

Bazı hallerde alacaklı ifayı kabule hazırdır ve ifa mümkündür. Ancak borçlu ifadan kaçınır. Buna borçlunun temerrüdü (direnmesi) denir. Borçlunun direngen olması için gerçekleşmesi gereken şartlar şunlardır;

- İfa zamanı gelmiş olmalıdır.
- Borç ifa edilmemiş bulunmalıdır.
- Alacaklı ifayı beklediği konusunda borçluyu sözlü veya yazılıyla uymalıdır.

Borçlunun temerrüdünün hukuki sonuçları,

- Alacaklı, borçludan borcu ifasını isteme hakkına sahip olmakta devam eder. İfa davası açarak ve icra takibine girişerek ifayı zorla sağlayabilir.
- Alacaklı, ifanın gecikmesi yüzünden uğradığı zararların ödenmesini de borçludan isteyebilir. Alacaklı hem ifayı, hem de ona ek olarak gecikmenin doğurduğu zararların ödenmesini isteme hakkına sahiptir.
- Edim, bir miktar paranın ödenmesi ise borçlunun temerrüdün başlangıcından itibaren **temerrüt faizi** ödenmesi gerekir.
- Alacaklı, aynen ifadan vazgeçerek ifa edilmemesinden doğan zararın tazmin edilmesini isteyebilir. Özellikle gecikme nedeni ile aynen ifanın artık beklenen faydayı sağlamayacağı hallerde durum böyledir. Örneğin ders yılı başında yayınevine siparişi verilen kitaplar zamanında gelmemişse aynen ifayı değil, tazminatı gerektirir.
- Ayrıca yanlış şeyin ifası da ifa etmeme gibidir. Örneğin sipariş verilen kitaplar yerine başka kitaplar gönderilmiş olması halinde ifa yoktur.

3.5. Borçların Sona Ermesi

Borcun sona ermesi, hem borç ilişkisinin ortadan kalkmasını, hem de mevcut borç ilişkisinden doğmuş olan **tek bir borcun** sona ermesini ifade eder. Bir borç ilişkisi sadece tek bir borçtan ibaretse borcun ortadan kalkmasıyla tüm borç ilişkisi sona ermiş olacaktır. Eğer bir borç ilişkisinde birden çok borç ilişkisi doğmuşsa, tek bir borcun ortadan kalkması,

borç ilişkisini ortadan kaldırmayacak, borç ilişkisi **teker teker sona ermedikçe** devam edecektir. Bu nedenle borcu sona erdiren haller incelenecektir.

3.5.1.İfa

Borcun **yerine getirilmesiyle** borç kalkar. Yeter ki zamanında ve sözleşmeye uygun olsun.

3.5.2.İbra

Alacaklı ile borçlunun, bir alacağın tümünü veya bir bölümünü ortadan kaldırmak için yaptıkları sözleşmedir. **Alacaklı** hakkından **vazgeçer**, **borçlu** edimi yerine getirme **borcundan kurtulur**. Örneğin bir bakkal kendisine borcu çok olan bir müşterisine yardım etmek için borçlarını silebilir.

3.5.3.Yenileme (Tecdit)

Alacaklı ve borçlunun anlaşarak **borca yeni bir şekil** vermesiyle eski şekliyle borç sona ermiş ve buna karşılık yeni bir borç doğmuş olur. Yenileme halinde borçlu, yeni bir borç meydana getirmek suretiyle –edimini yerine getirmeksizin-mevcut borcundan kurtulur. Örneğin Yılma ile Yiğit arasındaki alım-satım sözleşmesi uyarınca Yiğit, satın aldığı malın bedeli olarak Yılmaz'a 300 YTL ödeyecektir. Taraflar bir yenileme anlaşmasıyla Yiğit'in 330 YTL'lik borcuna karşılık borcunun sona ermesini, onun yerine elbise dikme borcu altına girmesini kararlaştırmışlarsa bu yenilemede borç ilişkisinin tarafları aynı kalmakta, fakat yeni bir borcun oluşmasıyla eski borç sona ermektedir.

3.5.4.Alacaklı ve Borçlu Sıfatlarının Birleşmesi

Borçtan bahsedebilmek için alacaklı ve borçlunun ayrı kişiler olması gerekir. Başta böyle iken sonradan alacaklı aynı zamanda borçlu ya da borçlu aynı zamanda alacaklı haline gelirse borç sona erer. Örneğin alacaklının, borçlunun ölümü ile onun mirasçısı olması veya bir işletmenin bütün aktif pasifiyle devir alması ve devir alanın, devir aldığı işletmeye borcu olması, alacaklı ile borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesine neden olur.

3.5.5.Kusursuz İmkânsızlık

Borcun ifasının borçlunun kusuru olmaksızın imkânsız olması hallerinde borç sona erer. İmkânsızlık, sözleşme yapıldıktan sonra ortaya çıkmışsa sonucu budur. Örneğin Tarık'ın Ceyda'ya kiraladığı ev Tarık'ın kusuru olmaksızın yanmışsa, Tarık borcundan kurtulur. Fakat Ceyda'dan kira karşılığını isteyemez, daha önce peşin olarak almışsa, sebepsiz zenginleşme kurallarına göre geri verir.

Buna karşılık borç zaten önceden imkânsızsa ve sözleşmeye konu olmuşsa sözleşme baştan geçersizdir. Örneğin Marsa seyahat amacıyla yapılan sözleşme baştan imkânsızlık nedeni ile (şimdilik) geçersizdir.

3.5.6. Takas

İki kişi arasındaki aynı cinsten karşılıklı borçların, bunlardan birinin tek taraflı beyanıyla sona erdirilmesidir. Örneğin Doğan bir kira sözleşmesi nedeni ile Gül'e 600 YTL borçlu ise, buna karşılık Gül de satın aldığı televizyon sebebi ile Doğan'a 700 YTL ödeyecekse, Doğan'ın veya Gül'ün takas beyanı ile (borcunu alacağı ile takas etmesi) her iki borç, borçlardan az olanın tutarında sona erer. Takastan sonra Gül Doğan'a 100 YTL borçlu kalır.

Takasın söz konusu olabilmesi için başlıca dört şartın gerçekleşmiş bulunması zorunludur:

- **Borçların karşılıklı olması;** takasta bulunacak olan iki kişi birbirlerine karşı hem alacaklı hem de borçlu olmalıdır.
- **Borçların benzer olması;** takas birbirine tamamen benzeyen iki borç arasında olur.
- **Borçların müeccel olması;** takasın mümkün olabilmesi için, karşılıklı ve birbirine benzer olan iki borcun da müeccel olması gerekir.
- **Takas açıklamasında bulunmuş olması;** borçlulardan birinin takas açıklamasında bulunmuş olması gerekir. Takas açıklaması tek taraflı bir işlem olup şekle tabi değildir.

3.5.7. Zaman Aşımı

Belli bir süre içinde hakkını talep etmemiş bulunan alacaklının, alacağını dava yoluyla elde etme olanağını kaybetmesidir. Bir borcun (aynı zamanda alacağın) zaman aşımına uğraması için aşağıdaki şartların gerçekleşmesi gerekir:

- **Borcun müeccel olması,** alacaklının borçludan edimin ifasını talep veya dava edebileceği anın gelmiş olması gerekir. Kural olarak tüm borçlar zaman aşımına uğrar. **Aciz vesikasına** (icra-iflas hukuku) bağlanmış borçlar ve bir **taşınmaz rehini** ile **güvence altına alınmış olan borçlar** zaman aşımına uğramayan borçlardır.
- **Kanunun belirlediği sürenin geçmiş olması;** müeccel bir borcun zaman aşımı, kanunun belirlemiş süresinin geçmiş olmasına bağlıdır. Zaman aşımı süreleri kural olarak borcun müeccel olduğu andan işlemeye başlar. Borçlar Kanunu çeşitli zaman aşımı süreleri belirlemiştir.
 - **On yıllık süre,** genel süredir. Özel bir süre belirlenmemişse her alacak (borç) on yıllık zaman aşımı süresine tabidir, on yıl geçmekle zaman aşımına uğrar.
 - **Beş yıllık süre,** Borçlar Kanunu bazı alacaklar için genel zaman aşımından daha kısa süre belirlemiştir.
 - Kira ile sermaye faizleri ve belli zamanlarda ifası gerekli edimler,

- Erzak bedeli, nafaka, otel-lokanta giderlerine ilişkin alacaklar,
 - Sanatkâr ve esnafın emeklerinin karşılığı, **perakendecilerin sattıkları malların parası**, noterlerin mesleki hizmet karşılığı, başkalarının yanında çalışan kimseler, hizmetçi ve işçilerin ücret alacağı,
 - Ticari olsun olmasın bir şirket sözleşmesine dayanan ve ortaklar – şirket arasında açılmış bulunan bütün davalar ile vekâlet komisyon, acentelik ticari tellallık sözleşmesinden doğan tüm davalar.
 - **Diğer süreler, bir yıllık süreye**, haksız fiillerden doğan alacaklar ile sebepsiz zenginleşmeden doğan alacakları; **altı aylık süre** için karz(ödünç) sözleşmesinden doğan alacak haklarını örnek gösterebiliriz.
- **Zaman aşımının durmamış olması**, kanunda sayılan sebeplerden birinin varlığı halinde, zaman aşımı süresinin işlemeye başlamaması ve başlamışsa bu sebep ortadan kalkıncaya kadar durarak devam etmemesi demektir. Zaman aşımını durduran sebebin ortadan kalkmasından itibaren süre, durmuş olduğu yerden tekrar işlemeye devam eder. Örneğin, on yıllık zaman aşımı süresi işlemeye başladıktan iki yıl sonra alacaklı ile borçlu evlenmiş olsunlar. Evlilik sürdükçe zaman aşımı süresi olduğu noktada durur. Taraflar boşanırsa, sürenin geri kalan 8 yılı işlemeye başlar.

Hangi sebeplerden zaman aşımının duracağı aşağıda belirtilmiştir:

- Velayet devam ettiği sürece çocukların baba ve analarına karşı alacakları hakkında,
 - Vesayet devam ettikçe vesayet altında bulunanların vasi ve vesayet dairelerinden olan alacakları,
 - Evliliğin devam ettiği sürece karı kocadan birinin diğerinden olan alacağı,
 - Hizmet sözleşmesi devam ettiği sürece işçilerin istihdam edenden alacakları,
 - Borçlu, alacak üzerine intifa hakkına sahip olduğu sürece,
 - Alacağın Türk mahkemelerinde ileri sürülmesi mümkün olmadığı sürece zaman aşımı işlemez veya işlemeye başlamışsa durur.
- **Zaman aşımının kesilmemiş olması**, kanunda sayılan sebeplerden birinin gerçekleşmesi halinde, zaman aşımı süresinin o ana kadar işlemiş olan kısmının ortadan kalkması ve sürenin baştan, sıfırdan itibaren yeniden işlemeye başlaması demektir. Zaman aşımının durmasında o ana kadar işlemiş olan **süre saklı kalırken**, kesilmede işlemiş olan süre tamamen yok olmakta ve süre baştan itibaren yeniden işlemeye başlamaktadır. Borçlar Kanunu zaman aşımının kesilme hallerini belirtmiştir:
- Borçlu borcu kabul ettiği; özellikle faiz, bir miktar para, rehin, kefil verdiği takdirde,
 - Alacaklı dava veya icra takibat iflas masasına müdahale eylediği takdirde zaman aşımı kesilmiş olur.

Zaman aşımı müteselsilen (zincirleme) borçlu olanlardan birine karşı kesilmişse, diğerlerine karşı da kesilmiş olur. Aynı şekilde borçluya karşı kesilmiş olan zaman aşımı kefile karşı da kesilmiş olur.

Zaman aşımının alacaklı yönünden hükmü, onun **alacağını borçludan talep ve hakkını kaybetmesi** şeklinde ortaya çıkar. Borçlu zaman aşımından yararlanarak **borcu ödemekten kaçınma** imkânını elde eder.

Asıl alacağın zamanaşımına uğraması halinde, ona bağlı fer'i (**yan**) **haklar**, örneğin faiz cezai şartta **zaman aşımına uğrar**.

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Borçların sonuçlarından ifayı tanımlayınız.	➤ Öğrenme faaliyetinde yer alan borçların sonuçları konusunu inceleyiniz. Bunun neden önemli olduğunu araştırınız.
➤ İfa zamanı ve yerinin nereleri olabileceğini araştırınız.	➤ İfa yeri ve zamanı başlığının altında yer alan konuyu inceleyerek içeriği arkadaşlarınızla paylaşınız.
➤ Borçların ifa edilmemesinin sonuçlarını karşılaştırınız.	➤ Borçların ifa edilmemesinin sonuçlarını inceledikten sonra, kanunun bu bölümüyle ilgili maddeleri bularak arkadaşlarınızla paylaşınız.
➤ Borcu sona erdiren halleri, sıralayınız.	➤ Borcu sona erdiren haller hakkında bilgi toplayınız. Sınıfta hakkında tartışınız
➤ Borçlarda zaman aşımı şartları ve sonuçlarını söyleyiniz.	➤ Zaman aşımı konusunu dikkatlice okuyunuz. Gerekçelerini araştırınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A.OBJEKTİF TEST

Aşağıda verilen ifadelerin karşılığı olan soru numaralarını, uygun tanımların karşısına yazınız.

Aşağıda cevaplar yazılıdır, siz bu cevaplara ait doğru soruyu bulup cevabın karşısına numarasını yazınız.	Sorunun numarası
1. Borcun konusu belirli bir malın teslimi ise o malın sözleşme yapıldığı sırada bulunduğu yerde yerine getirilmelidir.	
2. Alacaklının kendisine sunulan edimi haklı bir neden olmaksızın reddetmesidir.	
3. Aciz vesikasına (icra-iflas hukuku) bağlanmış borçlar ve bir taşınmaz rehini ile güvence altına alınmış olan borçlar	
4. İfa zamanının gelmiş olması	
5. Yenileme (tecdit)	
6. Borçlunun borcunu yerine getirerek borcun sona erdirilmesidir.	
7. Alacaklı ile borçlunun bir alacağın tümünü veya bir bölümü ortadan kaldırmak için yaptıkları sözleşmedir.	
8. Para ve parça borçlarının dışında kalan diğer bütün borçlarda ifa yeri, borcun doğumu zamanında borçlunun oturduğu yerdir.	
9. Borcun konusu para ise ödeme, alacaklının ifa zamanında oturduğu yerdir. yapılır.	
10. Kusurlu imkânsızlık, borcun gereği gibi ifa edilmemesi, borçlunun temerrüdü	

Sorular:

- 1.İfa ne demektir?
- 2.Para borcunda ifa yeri neresidir?
- 3.Parça borcunda ifa yeri neresidir?
- 4.Para ve parça borcunun dışında ifa yeri neresidir?
- 5.Müeccel olmak ne demektir?
- 6.Alacaklının temerrüdü nasıldır?
- 7.Borcun ifa edilmemesinin sonuçları nelerdir?
- 8.İbra nedir?
- 9.Alacaklı-borçlu anlaşarak borca yeni şekil vermesine ne denir?
- 10.Zaman aşımına uğramayan borçlar hangileridir?

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Bu faaliyette gördüğünüz konular ile ilgili eksiklerinizi Öğrenme Faaliyeti-3'e tekrar dönüp işlem basamaklarını yeniden sorgulayıp uygulayarak, arkadaşlarınız veya öğretmeninizden yardım alarak tamamlayabilirsiniz.

B- UYGULAMALI TEST

Bu faaliyet ile kazandığınız yeterliği aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Borçların sonuçlarının kapsamını araştırdınız mı?		
2. İfa yerinin nedenlerini sıraladınız mı?		
3. İfa zamanının içeriğini belirlediniz mi?		
4. Borçların ifa edilmemesinin sonuçlarını karşılaştırdınız mı?		
5. Alacaklının temerrüdü koşullarını öğrendiniz mi?		
6. Borçları sona ermesini gerektiren hükümleri araştırdınız mı?		
7. Zaman aşımı sürelerini kavradınız mı?		

ÖĞRENME FAALİYETİ-4

AMAÇ

Tüm sorulara doğru cevap verdiyseniz diğer faaliyete geçiniz.

ARAŞTIRMA

Borç ilişkilerinde özel durumları kavrayabileceksiniz.

Bu faaliyet öncesinde yapmanız gereken öncelikli araştırmalar şunlar olmalıdır;

- Müteselsil sorumluluk doğuran nedenleri araştırınız ve bu konuyu sınıfta tartışınız.
- Şarta bağlı borç deyiminde şart kelimesi ne anlama gelir? Hakkında bilgi edininiz, sınıf arkadaşlarınıza sununuz.
- Alacaklı, kararlaştırılan cezai şart tutarından daha çok zarara uğrarsa bu fazla zararın ödenmesi ne şekilde olur? İnceleyiniz.

Bu konuları içeren firmaları, pazarları gezerek uygulamaları, gelişmeleri takip ediniz. İnternette bilgi sahibi olabilirsiniz. Topladığınız verileri not ediniz. Kazanmış olduğunuz bilgi ve deneyimleri arkadaş grubunuz ile paylaşınız.

4.BORÇ İLİŞKİLERİNDE ÖZEL DURUMLAR

Borçlar Kanununda, borçların neveleri başlığı altında, borç ilişkilerinde ortaya çıkabilecek bir kısım özel durumlar düzenlenmiş bulunmaktadır. Borçlar Kanununun bu bölümünde sırasıyla;

- Müteselsil borçlar,
- Şarta bağlı borçlar,
- Pey akçesi,
- Pişmanlık akçesi,
- Ücret alıkoyma,
- Cezai şart yer almaktadır.

BORÇ İLİŞKİLERİNDE ÖZEL DURUMLAR

4.1.Müteselsil Borçlar

Birden çok borçlusunu olan bir borcun **tümünün**, borçlulardan **herhangi birinden istenebilmesi** ve borçlulardan her birinin de borcun **tümünü** yerine getirmekten **sorumlu** olması halinde, o borca müteselsil borç denir. Müteselsil borçlulukta, her borçlu borcun **tamamından** alacaklıya karşı **sorumludur**. Böyle bir borcun borçlularının sorumluluğu, borcun tümü ödeninceye kadar sürer. Borçlulardan biri, payına düşenden daha çoğunu ödeyemeyeceğini ileri süremez ve önce diğerine başvuramaz. Payına düşenden daha çoğunu (ya da tamamını) ödeyen borçlu, öteki borçlulara başvurarak bunu istemeye hak kazanır. Öteki müteselsil borçlular da alacaklıya karşı kendiliğinden borçtan kurtulurlar. Diğer müteselsil borçlulardan her biri, ödemede bulunan borçluya karşı ancak kendi payı ile sorumludur.

Müteselsil borcun alacaklısı alacağını, borçlulardan birinden veya hepsinden isteyebilir. Örneğin B,C ve D, Alp'e müteselsil olarak 1000YTL borçlanmışlardır. Alp dilerse hepsine karşı, dilerse B'ye karşı ve C ile D'ye karşı dava açabilir, icra takibine girişebilir.

Borçluların müteselsil (dayanışmalı) olarak sorumluluğu, borçlulardan her birinin müteselsil olarak sorumlu olmayı açıkça kabul etmelerinden doğabileceği gibi, birtakım borçlarda kanun hükmüyle de ortaya çıkabilir. Örneğin Osman ile İlhan borçlanırken, birlikte ve müteselsil olarak borçlandığını gösteren kelimeler kullanıp imza ederlerse, kendi iradeleri ile müteselsil sorumluluğu kabul etmiş olurlar. İlhan ile Osman bono denilen senet çeşidini birlikte imza ederek borçlanırlarsa, açıkça müteselsil olmayı kabul etmiş olmasalar bile, Ticaret Kanununun ilgili kuralları gereği müteselsil borçlu durumundadırlar.

Birden çok alacaklının varlığı halinde, alacaklılardan her birinin borcun tümünün ifasını diğerlerinden izin almadan isteyebilmesi, ancak alacaklılardan birine ifade bulunan borçlunun, bütün alacaklılara karşı borçtan kurtulması söz konusudur.

Bütün bu açıklamalar kefalet yoluyla borçlu olanlar için de geçerlidir. Adi kefalette alacaklı önce borçluya, sonra tahsil edilmeyen kısım için kefile başvurabilir. Buna karşılık müteselsil kefalette alacaklı ister borçluya ister kefile başvurur.

4.2. Şarta Bağlı Borçlar

Şart, ileride gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önceden belli olmayan bir olaydır. Hukuki işlemler, hukuki sonuçlar doğurur. Örneğin sözleşme yapılırca bunun türüne göre taraflar arasında borç ilişkisi ortaya çıkar.

Şarta bağlı borçlarda işlemin hukuki sonuçları ileride meydana geleceği şüpheli bir olaya bağlanmış olmalıdır. Hangi tarihte gerçekleşeceği bilinmese dahi, hukuki sonuçları (ölüm gibi), meydana geleceği şüphesiz bir olaya bağlanmış borçlarda şart değil ecel=vade söz konusudur.

Şartın gerçekleşmesi, tarafların iradelerine, dış olaylara veya 3. şahsın iradesine bağlı olabilir. Örneğin, haziran döneminde sınavlara girersen (tarafların iradesi), kar yağarsa, altın fiyatları...(irade dışı olay), evlenirsen (3. şahsın iradesi) gibi.

Kural olarak bütün işlemler, sözleşmeler şarta bağlı yapılabilir. Aile, miras ve eşya hukukuna ilişkin işlemler şarta bağlanamaz, bağlanırsa geçersizdir.

Kanuna veya ahlaka aykırı eylemler şart olarak konulamaz. Konulursa geçersiz olur. Örneğin bir kimsenin öldürülmesi, bir malın çalınması, bir kişiye hakaret edilmesi şartına bağlı sözleşmeler geçersizdir.

Şartın iki türü vardır:

- **Erteleyici şart;** bir hukuki işlemin hukuki sonuç doğurması, gelecekte gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önceden belli olmayan bir olaya bağlanmış ise bu olay erteleyici şart olarak nitelenir. İşlem tamam olur fakat hukuki sonucun doğması için şartın gerçekleşmesi gerekir. Örneğin Musa, Deren sınıfı geçtiği takdirde ona bir bisiklet armağan etmeyi yükümlenmiş ise Musa'nın bisiklet verme borcu erteleyici şarta bağlanmıştır.
- **Bozucu şart;** bir hukuki işlemin doğurduğu hukuki sonucun sona ermesi, gelecekte gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önceden belli olmayan bir olaya bağlanmış ise bu olay, bozucu şart olarak nitelenir. Örneğin Deren ile kiracısı Musa arasındaki sözleşmede, kiracı askere alındığı takdirde, bir yıllık sözleşme süresinin geçmesi beklenmeden sözleşmenin sona ereceği yazılı ise askere alınma olayı bozucu bir şart olarak kabul edilmiş demektir.

4.3. Pey Akçesi

Pey akçesi; bir sözleşme yapılırken, taraflardan birinin diğer tarafa, sözleşme yapıldığına kanıt olmak üzere verdiği bir miktar paradır. Halk dilinde buna **kapora** denir. Başka türlü sözleşme veya adet yoksa pey akçesini alan, onu alacağına mahsup etmeyerek muhafaza eder. Örneğin bir kira sözleşmesi yapılırken kiracı daha eve taşınmadan kiralayana bir miktar para verir. Yurdumuzdaki adetlere göre kiralayan aldığı pey akçesini, ileride doğacak kira alacağına mahsup eder.

Sözleşme herhangi nedenle geçerli olmazsa, alınan pay akçesinin sebepsiz zenginleşme kurallarına göre geri verilmesi gerekir.

4.4. Pişmanlık (Cayma) Akçesi

Sözleşmenin yapıldığı sırada verilen, sözleşmeden cayabilmek için kararlaştırılmış bir tazminattır. Cayma akçesi kararlaştırılmışsa, taraflardan her biri sözleşmeden caymaya yetkili sayılır. Akçeyi (parayı) vermiş olan cayarsa verdiğini bırakır, almış olan cayarsa aldığı iki katını geri verir.

Cayma akçesi kararlaştırılan hallerde, sözleşmede aksi belirtilmedikçe, sözleşmeden cayan taraftan cayma akçesinden başka bir tazminat istenemez. Sözleşme ifa edilirse cayma akçesi geri verilir.

Pişmanlık akçesinin pey akçesinden farkı;

- Pey akçesinde tarafların cayma hakkı yoktur.
- Pişmanlık akçesinde cayan taratan bu paranın üzerinde bir tazminat alma imkânı yoktur. Bu yönüyle borçluyu ifaya zorlayan bir uygulamadır. Çünkü caymak, tazminat ödemeyi gerektirmektedir.

4.5. Ücret Alıkoyma

Bir hizmet sözleşmesinde, ücretin bir bölümü sözleşme uyarınca alıkonulmuşsa, sözleşmede aksine bir hüküm yer almadıkça, kesilen bu para işverenin muhtemel bir zararını karşılamak için alıkonulmuş sayılır. Böylece işçi ileride bir zarara sebep olmazsa (iş ilişkisi sona erdiğinde) kesilen para kendisine geri verilir. Alıkonan para, sebep olunan zarardan az ise aradaki fark işçiye iade edilir. İşverenin zararı, kesilen paradan fazla ise işçi aradaki farkı öder.

4.6. Cezai Şart

Cezai şart, borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi halinde, borçlunun alacaklıya karşı yerine getirmeyi yüklediği edimdir. Cezai şart, asıl borcu doğuran sözleşme ile birlikte veya sonradan kararlaştırılabilir. Cezai şartta yüklenen edim, genellikle bir miktar paradır. Örneğin damatlık takım elbisenin düğün gününe yetişmemesi halinde terzi 500YTL ödemeyi kabul etmiştir. İçinde hatıralar olan CD 'yi çoğaltacak olan kimse asıl CD'ye zarar vermesi halinde 1000YTL ödeyecektir. Ceza ödemesi baştan kararlaştırmış olabilir. Paradan başka bir edimde kararlaştırılabilir. Bu ödeme korkusu borçluyu, işini zamanında ve özenli yapmaya yöneltir.

Cezai şart asıl borca bağı bir edimdir. Asıl borç şekil noksanlığı, imkânsızlık, ehliyetsizlik, emredici kurallara veya şahsiyet haklarına aykırılık gibi nedenlerle geçersiz ise, cezai şart da geçersizdir.

4.7. Alacağın Temliki

Alacaklı borçlunun rızasını aramaksızın, alacağını üçüncü bir kişiye temlik edebilir(devredebilir). Alacağın temliki, alacaklı ile alacağın geçirileceği üçüncü kişi arasında **yazılı biçimde** yapılmalıdır.

Alacaklı Hakan → Borçlu Yılma

Hakan Yılma'dan alacaklıdır.

Eski alacaklı Hakan → Yeni alacaklı Yiğit → Borçlu Yılma

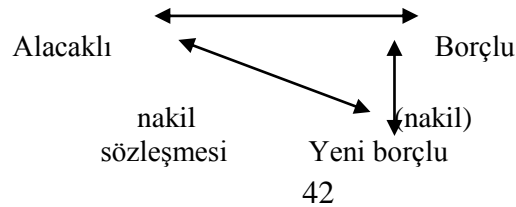
Hakan alacağını Yiğit'e temlik edince yeni alacaklı Yiğit olmuştur.

Bazı alacaklar temlik yoluyla başkasına geçirilemez. Örneğin, işverenin işçisindeki hizmet alacağının temliki yasaktır. Alacağın temlikinin hükümleri;

- Temlikten sonra eski alacaklının yerine, alacağın geçirildiği kişi geçer. Borçlunun borcunu artık ona ödemesi gerekir.
- Borçlu, alacaklının kim olduğunu kesinlikle bilecek durumda değilse hiçbirine ödeme yapmamalıdır.
- Temlik olunan alacağa bağlı yan haklar yeni alacaklıya geçer (faiz).
- Borçlu, temlikten önceki alacaklısına karşı ileri sürebileceği savunmaları yeni alacaklıya karşı da kullanabilir.
- Yeni alacaklı, var olan alacağı borçludan elde edemezse, temlik edene geri dönerek ondan isteyemez.

4.8. Borcun Nakli

Borcun nakli, borçlunun değişmesi, üçüncü bir şahsın borcu üzerine almasıdır. Borcun nakli halinde, borçlunun şahsının değişmesi dışında, borçta ve borç ilişkisinde bir değişiklik meydana gelmez. Borcun nakli, alacağın temlikinden farklı olarak **alacaklının rızası** olmaksızın gerçekleşmez. Borçlunun şahsı, borçlunun ödeme gücü, alacaklı bakımından büyük önem taşır.

Borcun naklinin hükümleri;

- Borcun nakli tamam olunca, borçlu borcundan kurtulur, borcun naklini yükümlenmiş olan kişi, onun yerini alır.
- Eski borçlunun alacaklıya karşı ileri sürebileceği tüm savunmaları, borcu üzerine alanda kullanılabilir
- Eski borçluya bir kefil var ise kefil, nakilden sonra yeni borçluya kefil olmayı kabul etmedikçe, onun kefilliği sona erer.

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Borç ilişkilerinde özel durumları sayınız.	➤ Borç ilişkilerinde özel durumları Borçlar Kanunundan inceleyiniz. Amacını ve hangi konulara değindiğini bir rapor halinde düzenleyerek ifade ediniz.
➤ Müteselsil borçların önemini vurgulayınız.	➤ Müteselsil borçlar altında yer alan konuyu inceleyerek yararlanınız ve arkadaşlarınızla paylaşınız.
➤ Şarta bağlı borçları örneklerle açıklayınız.	➤ Şarta bağlı borçları içeren modül bilgilerinden veya çevrenizdeki işletmelerden yararlanınız. Bu araştırmayı öğretmeninize sunduktan sonra onun görüşlerini alınız.
➤ Pey ve pişmanlık akçelerini karşılaştırınız.	➤ Pey ve pişmanlık akçelerini dikkatlice okuyunuz. Nedenlerini, nasıl önlendiğini oluşturduğunuz çalışma grubunuza iletiniz.
➤ Ücret alıkoyma ve cezai şart hangi hallerde gerçekleşir.	➤ Ücret alıkoyma ve cezai şartların hangi hallerde uygulandığını Borçlar Kanunundan araştırarak örneklerle açıklayınız.
➤ Alacağın temliki ve borcun naklini karşılaştırınız.	➤ Alacaklının temliki borcun naklindeki önemli noktaların neler olduğunu araştırınız. Arkadaşlarınızla paylaşınız

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. OBJEKTİF TEST

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. Aşağıdaki borç ilişkilerinde hangisi özel durumlardan değildir?
A) Müteselsil borç B) Pay akçesi
C) Ücret alıkoyma D) Cezai şart
2. Borcun türünün, borçlulardan her birinin yerine getirmekle sorumlu olma hali nedir?
A) Borcun nakli B) Müteselsil alacak
C) Alacaklının temliki D) Müteselsil borç
3. Aşağıdaki gruplardan hangisi şartın türüdür?
A) Öteleyici-bozucu B) Erteleyici-yıkıcı
C) Erteleyici-bozucu D) Bozucu-yıkıcı
4. Sözleşme sırasında verilen, sözleşmeden cayabilmek için kararlaştırılmış tazminata ne denir?
A) Pişmanlık akçesi B) Müteselsil borç
C) Müteselsil alacak D) Pey akçesi
5. Alacaklının borçluya sormadan, alacağını üçüncü kişiye devredebilmesine ne denir?
A) Borcun nakli B) Alacağın nakli
C) Alacağın temliki D) Borcun temliki
6. Borçlunun değişmesi, üçüncü şahsın borcu üstlenmesine ne denir?
A) Borcun nakli B) Alacağın nakli
C) Alacağın temliki D) Borcun temliki

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı modülün sonundaki cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt yaşadığınız sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrar inceleyiniz.

Tüm sorulara doğru cevap verdiyseniz diğer faaliyete geçiniz.

B- UYGULAMALI TEST

Bu faaliyet ile kazandığınız yeterliği aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.Borç ilişkilerinde özel durumları sıraladınız mı?		
2.Müteselsil borçların özelliklerini belirlediniz mi?		
3.Şarta bağlı borçların özelliklerini yazdınız mı?		
4. Pey ve pişmanlık akçelerini karşılaştırdınız mı?		
5.Ücret alıkoyma ve cezai şartların nedenlerini kavradınız mı?		
6.Alacağın temliki ile borcun naklini karşılaştırdınız mı?		

Yaptığınız değerlendirme sonucunda eksikleriniz varsa öğrenme faaliyetlerini tekrarlayınız.

Bu işlemleri bitirince modülün genel değerlendirmesine geçebilirsiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

A. OBJEKTİF TESTLER

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

1 E

2 1 5

3 G

4 3

5 C

6 2

7 3

8 6

9 A

10 4 4 H J

11 6 9 5 10

12 2

13 F 7

14 8

15 D

16 9 8 1

17 B

18 10 7

19

20

21

22

A N A H T A R S Ö Z C Ü K

5 6 5 7 8 9

10 7 4 5 6 5 3

6 2 1 8 3

10 7 4 5 1

YATAY SORULAR:

1. Aynı cins ve karşılıklı borçları sona erdirmeye
2. Tazminatın miktarını ve şeklini belirleyen kişi
3. Borçlunun yerine getirmekle yükümlü olduğu şey

4. Normal insanların davranmayacağı şekilde davranarak zarara sebep olmak
5. Bir davranışta bulunmak, kaçınmak, bir şey vermek konusundaki hükümlülük
6. Sicile kayıt düşme
7. Alacaklının alacağını dava yoluyla elde etme olanağını kaybetmesi
8. İfa zamanının gelmesi
9. Anne babanın hukuki adı
10. Bir şahsın kendi iradesi ile borç altına girebilme ehliyeti

DİKEY SORULAR:

- A. Doğumdan ölüme kadar herkesin sahip olduğu ehliyet
- B. Borcu yerine getirmek, borcu sona erdirmek
- C. İrade ve beyan arasındaki uygunsuzluk
- D. Mahkemece atanan veli
- E. Pey akçesi
- F. Ayırt etme gücü
- G. Alacaklı ve borçlunun anlaşarak borca yeni şekil vermesi
- H. Sözleşme önerisi, irade açıklaması
- İ. Sözleşmeye razı olma iradesi
- J. On sekiz yaşını doldurmuş

ANAHTAR SÖZCÜK:

Bilmeceyi çözdükten sonra kutuların içindeki rakamlara denk gelen harfleri, anahtar sözcükteki kutuların rakamlarına göre yerleştiriniz.

B. PERFORMANS TESTİ

Modül ile kazandığınız yeterliği aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
Hukuka yön veren ilkeleri uygulayabilmek		
1.Borç kavramını ve çeşitlerini karşılaştırdınız mı?		
2.Borç ilişkisi, kaynakları ve unsurlarının özelliklerini belirlediniz mi?		
3.Tek taraflı ve çok taraflı sözleşmelere örnek yazabildiniz mi?		
4. Hak ehliyeti ve fiil ehliyetlerini karşılaştırdınız mı?		
5. Sözleşmenin nasıl meydana geldiğini kavradınız mı?		
6.Sözleşmenin şekli nasıl olmalı, söylediniz mi?		
7. Sözleşmenin konusunu etkileyen faktörleri saptadınız mı?		
Haksız fiillerde doğan borçları kavramak		
1. Haksız fiil unsurlarını karşılaştırdınız mı?		
2. Hukuka aykırı fiilin özelliklerini belirlediniz mi?		
3.Maddi ve manevi zararın özelliğini yazabildiniz mi?		
4.Kast ve ihmâl nedenlerini sıralayabildiniz mi?		
5. Kusursuz sorumluluk özelliklerini kavradınız mı?		
6. Sebepsiz zenginleşme nedenlerini söylediniz mi?		
Borçların sonuçlarını kavramak		
1.Borçların sonuçlarının kapsamını araştırdınız mı?		
2.İfa yerinin nedenlerini sıraladınız mı?		
3.İfa zamanının içeriğini belirlediniz mi?		
4. Borçların ifa edilmemesinin sonuçlarını karşılaştırdınız mı?		
5. Alacaklının temerrüdü koşullarını öğrendiniz mi?		
6.Borçları sona ermesini gereken hükümleri araştırdınız mı?		
7.Zamanaşımı sürelerini kavradınız mı?		
Borç ilişkilerinde özel durumları kavramak		
1.Borç ilişkilerinde özel durumları sıraladınız mı?		
2.Müteselsil borçların özelliklerini belirlediniz mi?		
3.Şarta bağlı borçların özelliklerini yazdınız mı?		
4. Pey ve pişmanlık akçelerini karşılaştırdınız mı?		
5.Ücret alıkoyma ve cezai şartların nedenlerini söylediniz mi?		
6.Alacağın temlik ile borcun naklini karşılaştırdınız mı?		

Yaptığınız değerlendirme sonucunda eksikleriniz varsa öğrenme faaliyetlerini tekrarlayınız.

Modülü başarı ile tamamladınız. Tebrik ederiz. Kullandığınız bilgi ve beceri ölçme araçlarından elde ettiğiniz sonuçlar ile öğretmeninize başvurunuz.

Öğretmeninizin hazırlayıp uygulayacağı ölçme aracı ile gerçek başarı düzeyiniz belirlenecektir.

Bu uygulama sonucunda bir üst modüle geçip geçmeyeceğinize öğretmeniniz karar verecektir.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ 1'İN CEVAP ANAHTARI

1-	D
2-	D
3-	Y
4-	Y
5-	D
6-	Y
7-	Y
8-	D
9-	D
10-	D
11-	Y
12-	Y
13-	D
14-	D
15-	D
16-	D
17-	Y
18-	Y
19-	D

ÖĞRENME FAALİYETİ 2'İN CEVAP ANAHTARI

1-	Haksız Eylem
2-	Kast
3-	İhmal
4-	İllyet Bağı
5-	Hâkim
6-	Sebepsiz Zenginleşme
7-	1 Yıl- 10 Yıl
8-	Rücu

ÖĞRENME FAALİYETİ 3'ÜN CEVAP ANAHTARI

1-	3
2-	6
3-	10
4-	5
5-	9
6-	1
7-	8
8-	4
9-	2
10-	7

ÖĞRENME FAALİYETİ 4'ÜN CEVAP ANAHTARI

1-	B
2-	D
3-	C
4-	A
5-	C
6-	A

MODÜL DEĞERLENDİRMENİN CEVAP ANAHTARI

1																			
2																			
3																			
4																			
5																			
6																			
7																			
8																			
9																			
10																			
11																			
12																			
13																			
14																			
15																			
16																			
17																			
18																			
19																			
20																			
21																			
22																			

1 E
2 1 T A K A S
3 A G
4 P Y
5 O E
6 R N
7 2 H A K İ M
8 A L
9 A T 3 E D İ M
10 4 İ H M A L M H J
11 A 6 T E S C İ L İ-5 B O R Ç
12 K C K Ü
13 F 7 Z A M A N A Ş İ M İ
14 T P B T
15 E U
16 8 M Ü E C C E L
17 Y
18 9 V E L İ
19 A Z
20 B İ S
21 10 F İ İ L
22 A

A N A H T A R S Ö Z C Ü K

A D A L E T

O L M A D A N

D Ü Z E N

O L M A Z

Cevaplarınızı cevap anahtarları ile karşılaştırarak kendinizi değerlendiriniz.

KAYNAKÇA

- AKINTÜRK, Turgut, **Hukuka Giriş**, Eskişehir, Nisan, 2007.
- BATTAL, Ahmet, **Hukuk Ders Kitabı**, Tutibay Yayınları, İst.2000.
- REİSOĞLU, Safa, **Borçlar Kanununun Genel Hükümleri**, 15. Baskı, İstanbul, 2002, Beta Basım AŞ.
- YAVUZ, Cevdet, **Borçlar Kanunu** ,İst.2002, Beta basım AŞ.
- YAVUZ, Cevdet, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, İst.2002, Beta basım AŞ.
- YAZGAN, Gültekin, **Hukuk**, MEB Basımevi, İst.2000.
- www.hukuk.gen.tr
- www.hukukcu.com